

İMEVA KİTAPLARI-2024

EŞ SEÇİMİNDE TOPLUMUN ETKİSİ

ARŞ. GÖR. HANDAN İLHAN

EŞ SEÇİMİNDE TOPLUMUN ETKİSİ

Arş. Gör. Handan İLHAN

İMEVA KİTAPLARI

EŞ SEÇİMİNDE TOPLUMUN ETKİSİ

YAZAR
ARŞ.GÖR. HANDAN İLHAN

İMEVA KİTAPLARI

EDİTÖR
ASSOC. PROF. DR. YILDIRIM BAYEZİT
DELDAL

2024/İSTANBUL

EŞ SEÇİMİNDE TOPLUMUN ETKİSİ

Bu Eser, Kültür Ve Turizm Bakanlığın E-Kitap Yönetmeliđine Göre Tescillenmiř Olup Akademik Amaçlı Bir Kitaptır. Eser Milli Kütüphaneye kayıtlıdır.

Kitabın Yazarı : Arş.Gör. Handan İLHAN

Kitabın Editörü: Assoc. Prof. Dr. Yıldırım Bayezit DELDAL

E-ISBN:978-625-98114-8-2

1.E-Baskı, 2024, İstanbul

Yayına Hazırlayan: Yıldırım Bayezit DELDAL

Kitap Kapak Tasarım: Yıldırım Bayezit DELDAL

  2023 : İstanbul Medisosyal Eğitim ve Araştırma -İstanbul

Kitap Yayımcısı: Yıldırım Bayezit DELDAL

www.istanbulmedisosyal.com.tr

istanbulmedisosyal@gmail.com

Basım: E-Kitap

İMEVA KİTAPLARI

YAZAR HAKKINDA

Handan İlhan, Van'ın Erciş ilçesinde dünyaya gelmiştir. Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunu olan Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Bölümü'nde Yüksek Lisans yapmakta olup şu an tez aşamasındadır. Uzun yıllar Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği yapmış olan İlhan, Millî Eğitim Bakanlığı'nda Proje Koordinatörlüğü yapmaktadır.

Pandemi sürecinde TRT EBA Ortaokul'da Türkçe Koordinatörlüğü ve anlatıcı öğretmenlik yapmıştır. Handan İlhan; eğitime, insana, insan psikolojisine olan ilgisi ve verdiği önem sebebiyle psikoloji lisans eğitimi almaya karar vererek S.T. CLEMENTS UNIVERSITY'de Psikoloji lisans eğitimi almış ve

ardından aynı üniversitenin Psikoloji Anabilim Dalı Başkanlığı'nda Klinik Psikoloji alanında Yüksek Lisans eğitimini tamamlamıştır. İlhan, hâlihazırda S.T. CLEMENTS UNIVERSITY'de Klinik Psikoloji alanında Doktora eğitimi almakta olup şu an tez aşamasındadır.

Aynı zamanda S.T. CLEMENT UNIVERSITY'de Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır. İki çocuk annesi olan İlhan, insanların hayatına dokunarak güzel yüreklere ışık olmayı hayat felsefesi hâline getirmiştir.

TEŞEKKÜR

Eğitim öğretim ve akademik çalışmalarım sürecinde benden desteğini esirgemeyen Kıymetli Hocam Prof. Dr. Kürşat Şahin Yıldırım'ı; sabırları, anlayışları, hoşgöruları ve destekleri için canım oğlum Ertuğrul ile canım kızım Rana'ya, daima yanımda olan güzel dostlarıma şükranlarımı sunuyorum.

Arş. Gör. Handan İLHAN

ÖZET

EŞ SEÇİMİNDE TOPLUMUN ETKİSİ

Bu Kitap, toplumun eş seçimi üzerindeki etkisinin teorik bir incelemesini sunmayı amaçlamaktadır. Literatür derleme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışma; eş seçimi sürecini anlamak için evrimsel, sosyal, kültürel ve psikolojik perspektiflerden yola çıkarak toplumun bu sürece olan etkisini araştırmaktadır. Bu bağlamda, tezde aşağıdaki ana sorulara odaklanılmıştır:

-Toplumun kültürel normları ve değerleri, bireylerin eş seçimini nasıl etkiler?

-Ekonomik faktörler, eş seçiminde ne tür rol oynar ve toplumun ekonomik yapısı, eş seçimini nasıl şekillendirir?

-Cinsiyet rolleri, eş seçimi sürecini nasıl etkiler ve toplumun cinsiyet algısı eş seçimine nasıl yansır?

-Toplumsal değişimler, eş seçimi üzerinde nasıl bir etki yaratır ve toplumun evrimsel olarak değişen dinamiklerini nasıl yorumlamamıza yardımcı olur?

Bu ana soruların yanıtları, toplumun eş seçimi üzerindeki derinlemesine etkisini anlamamıza katkıda bulunmaktadır. Tezin sonuçları, eş seçimi konusundaki bilgimizi genişletmeye ve gelecekteki araştırmalar için yol gösterici olmaya yönelik önemli bir temel sunmaktadır.

Anahtar Kelime: Toplumsal, Sosyal, Eş seçimi, İlişkiler, Psikoloji, Cinsiyet, Ekonomik Faktörler, Kültür

İÇİNDEKİLER

YAZAR HAKKINDA.....	I
TEŞEKKÜR.....	III
ÖZET.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Giriş.....	1
1.1.Eş Seçiminin Psikolojisine Giriş.....	2
1.1.1. Eş Seçimi ve Eş Seçimi Psikolojisi Kavramları.....	3
1.1.2. Eş Seçimi Teorileri.....	9
1.1.2.1. Evrimsel Yaklaşım	10
1.1.2.2. Psikodinamik Kuramlar	13
1.1.2.3. Benzerlik-Zıtlık Bütünleme Özellikler Kuramına Göre Eş Seçimi	15
1.1.2.4. Kişilik Kuramları ve Eş Seçimi İlişkisi.....	18
1.1.2.5. Sosyal Değişkenler Yaklaşımı.....	26
1.1.2.6. Bağlanma Kuramları.....	33
1.1.3. Eş Seçiminin Psikolojik Boyutları.....	43
1.1.3.1. Yakın Literatür Taraması.....	43
1.1.3.2. Eş Seçiminin Psikolojik Boyutları.....	55

İKİNCİ BÖLÜM

2. Eş Seçiminde Toplumun Rolü.....	58
2.1.Kültürel Faktörlerin Eş Seçimine Etkisi.....	60
2.1.1. Gelenekler ve Normların Eş Seçimine Etkisi.....	60
2.1.2. Din ve İnanç Sistemlerinin Eş Seçimine Etkisi	66
2.2. Ekonomik Faktörlerin Eş Seçimine Etkisi.....	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Cinsiyet Rollerı Ve Eş Seçimi.....	80
3.1. Geleneksel Cinsiyet Rollerı.....	80
3.2. Modern Cinsiyet Rollerı.....	81
3.3. Cinsiyet Rollerının Eş Seçimine Etkisi.....	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4.Toplumsal Faktörler Ve Eş Seçimindeki Değişimler	83
4.1.Teknolojinin Eş Seçimine Etkisi	85
4.2. Medyanın Rolü	89
4.3.Toplumsal Normlardaki Değişimler.....	91

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Sonuç.....	95
KAYNAKÇA.....	98

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Giriş

Bireylerin hayatlarının en önemli kararlarından biri olarak kabul edilen eş seçimi, bireylerin duygusal ve sosyal yaşamlarını büyük ölçüde etkileyen bir süreçtir ve toplumun temel bir parçasıdır.

Bu süreç, sadece bireylerin kişisel tercihlerine dayalı bir karar almakla sınırlı değildir; aynı zamanda toplumsal, kültürel, ekonomik ve psikolojik faktörler tarafından şekillendirilir. Bu nedenle eş seçimi konusu, psikoloji ve sosyal bilimler alanında büyük ilgi uyandırmış ve birçok araştırmacının odak noktası hâline gelmiştir.

Bu tez çalışması, toplumun bireylerin eş seçimi üzerindeki etkisini daha derinlemesine anlamayı amaçlamaktadır. Eş seçimi sürecinin karmaşıklığı, sadece bireylerin içsel tercihlerine dayalı bir fenomen olarak görülmemelidir; aksine, toplumsal normlar, kültürel değerler, ekonomik koşullar ve cinsiyet rolleri gibi bir dizi faktör tarafından da etkilenmektedir. Bu nedenle, bu tez, eş seçimi konusundaki

literatürü gözden geçirerek ve teorik bir perspektiften ele alarak, toplumun bu sürece olan katkısını daha iyi anlamayı hedeflemektedir.

Tezin yapısı şu şekildedir: İlk bölümde, eş seçiminin temel kavramları ve bu tezde ele alınacak olan temel konular özetlenecektir. İkinci bölüm, eş seçimi teorilerine ve bu teorilerin nasıl geliştiğine odaklanacak ve bu teorilerin toplumsal etkilere nasıl açıklama getirdiği tartışılacaktır.

Üçüncü bölümde, toplumun eş seçimi üzerindeki etkisini daha detaylı incelemek için kültürel, ekonomik ve cinsiyet faktörlerine odaklanılacaktır. Dördüncü bölüm, eş seçimi konusundaki toplumsal değişimleri ele alacaktır. Sonuç bölümünde ise literatür derlemesinin sonuçları özetlenecek ve gelecekteki araştırmalar için öneriler sunulacaktır.

1.1.Eş Seçiminin Psikolojisine Giriş

Eş seçimi, bireylerin yaşamlarında önemli bir bağlantıyı temsil eden ve aynı zamanda karmaşık bir karar verme problemi olarak kabul edilen bir süreçtir.¹

¹ Svenson, 1996; Candolin, 2003; Li ve diğerleri, 2016d

1.1.1. Eş Seçimi ve Eş Seçimi Psikolojisi Kavramları

Eş seçimi, bir bireyin romantik partnerini seçme sürecini ifade eden karmaşık bir psikolojik ve duygusal süreçtir. Bu süreç, bireyin kendi tercihleri, değerleri, ilgi alanları ve duygusal ihtiyaçları doğrultusunda bir eş seçme kararı almasını içerir. Ancak eş seçimi; sadece bireyin iç dünyasını değil aynı zamanda toplumsal normlar, kültürel etkenler ve cinsiyet rolleri gibi dışsal faktörler tarafından da etkilenir.

Bu nedenle eş seçimi, kişisel ve toplumsal dinamiklerin karmaşık bir etkileşimiyle şekillenen bir süreçtir ve romantik ilişkilerin temel taşıdır.

Beş seçimi sürecinde, sadece partner tercihlerini değil, aynı zamanda bireylerin bu tercihleri nasıl belirlediği konusunu da içerir.² Eş seçimi, kaynaklar gibi önemli bir pazarlık unsuru ve toplumsal etkiler gibi dışsal faktörlerin de dâhil olduğu birçok belirleyiciyi içeren bir karar verme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, eş seçimi, bireylerin kendi duygusal tatminlerini ve toplumsal uyumlarını dengeledikleri hassas bir dengeyi yansıtan önemli bir yaşam kararıdır³

² Liu ve diğerleri, 2011

³ Buss, 1989; Yong ve Li, 2012; Li ve diğerleri, 2016a; Chen ve Yao, 2018;

Kültür ve toplum, özellikle eş seçiminde bazı kriterleri belirlemektedir. Kültürün; gerçek cinsiyet oranı, değerler, eş değeri, estetik standartlar, eş seçim amacı ve kaynak edinme yeteneği gibi birçok başka faktör de eş ipuçlarına yönelik bireysel tercihleri etkilediği ortadadır. Modern toplumlarda eş seçimi üzerine yapılan araştırmaların çoğunun, gerçek cinsellik davranışını (örneğin, belirtilen tercihler, kişisel reklamlar) yansıtan veya yansıtmayan verilere dayandığı belirtilmelidir. Bu da özet olarak şunları içermektedir:

Daha yüksek sosyal statüye sahip erkeklerin (kadınların değil) daha fazla cinsel partneri edindiği bulunmuştur, bu da erkek statüsünün kadın seçiminde önemli bir kriter olduğunu düşündürmektedir.⁴

Kadınların (erkeklerin değil) partner sayısı yaşla doğrusal olarak azalır, bu da dişi üreme potansiyelinin erkek seçiminde önemli bir kriter olduğunu düşündürmektedir. Kadınlar (ama erkekler değil) evlilikte çözülme ve karışık cinsel ilişki arasında önemli bir ilişki sergilemektedir, bu da kadın cinsel ayrıcalığının erkek seçiminde önemli bir kriter olduğunu düşündürmektedir

⁴ Buss, 1989; Chang ve diğerleri, 2011; Durante ve diğerleri, 2012; Dillon ve diğerleri, 2013

Bu sonuçlar, davranışsal verilerden eş seçim mekanizmalarını anlamamız açısından önemlidir. Bireyler genellikle başkalarından öğrenir ve bireysel öğrenme yoluyla doğru davranışsal bilgi edinmenin maliyetleri olduğunda sosyal öğrenme mekanizmaları için seçim meydana gelebilir. Eş seçimleri ve tercihleri açısından, bir bireyin potansiyel eşlerini bireysel deneme yanılma yoluyla olduğundan daha hızlı ve verimli bir şekilde değerlendirmesine izin veriyorsa başkalarının yargısını kullanmak faydalı olabilir.

Ortaklık ya da ortak karar verme ve birçok unsuru birlikte kullanma statüsü, erkeğe karşı basit mevcudiyet ve tutum ifadelerinin yanı sıra, gözlenen modelin fiziksel özellikleri de tercihin sosyal aktarımında rol oynayabilir. Önceki araştırmalar, erkeklerin ve kadınların çekicilik yargılarında, aynı cinsiyetten çekici üyelerin bariz seçimlerinden etkilendiklerini göstermiştir.

Sigall ve Landy, olumlu özelliklerin çekici olmayan kadınlardan ziyade çekici olanlarla eşleştirilmiş erkeklere daha sık atfedildiğini göstermek için gerçek bireyleri kullanmışlardır. Böyle bir fenomen, daha karmaşık bir eş seçimi kopyalama biçimi önermektedir. Bu sayede de kadınlar, erkeğin kendi çekiciliğini yargılamak için bir erkeğin elde

edebileceği bir partnerin çekiciliğini değerlendirebilmektedir.

Bugüne kadar insanlar üzerinde yapılan çalışmalar, sosyal öğrenmenin belirli hedef bireylerin algıları üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Başka bir deyişle, bu çalışmalar yalnızca belirli modellerin eşleştirilmiş bireysel hedeflerinin çekiciliğini nasıl artırdığını araştırmıştır. Bununla birlikte kopyalama etkileri daha genel olabilir; dişiler, diğer dişilerde gözlemlenen erkeklere fiziksel olarak benzeyen yeni erkekler için tercihler gösterir⁵

Sadece belirli bireyler için değil, belirli özellikler için tercihlerin bu genelleştirilmesi, sosyal aktarımın belirli anatomik özelliklerin ve tercihlerin evrimi üzerinde daha geniş kapsamlı sonuçlara sahip olmasına izin verdiği için önemlidir⁶

Eş seçimi ilgili önceki çalışmalar, belirli bireylerin tercihleri üzerinde kopyalama benzeri etkilere odaklanmıştır. Başka bir deyişle, belirli bir bireyin, çekici bir partnerle eşleştirildiğinde daha çekici hâle geldiği görülmüştür. Bu aynı zamanda insan olmayan hayvan literatüründe de görülmektedir; burada, başkaları tarafından kabul edilmelerine veya reddedilmelerine

⁵ Little A.C., Burriss R.P., Jones B.C., Debruine L.M., Caldwell C.A. 2008

⁶ Laland K. N. 1994

bağlı olarak potansiyel eşlerin kabulü veya reddi basitçe tanımlanmıştır.

Bununla birlikte kopyalama etkileri daha genel olabilir; dişiler, diğer dişilerde gözlemlenen erkeklere fiziksel olarak benzeyen yeni erkekler için tercihler gösterir. Sadece belirli bireyler için değil belirli özellikler için tercihlerin bu genelleştirilmesi, sosyal aktarımın belirli anatomik özelliklerin ve tercihlerin evrimi üzerinde daha geniş kapsamlı sonuçlara sahip olmasına izin verdiği için önemlidir.

Bir popülasyonda ortaya çıktıklarında uyum sağlayıcı bir işleve hizmet etmeyen özellikler için tercihlerin yayılması, simetri gibi belirli özellikler için tercihlere yönelik olası önyargıların da olduğunu ve bu tercihlerin öğrenmeden bağımsız olarak görünebileceğini, ancak öğrenmenin onları etkileyebileceğini ortaya koymaktadır.⁷

Eş Seçimi Psikolojisi; romantik ilişkilerin temelini oluşturan, bireylerin bir yaşam partneri seçme süreçlerini inceleyen ve anlamaya çalışan bir psikoloji dalıdır. Bu kavram, insanların romantik partnerlerini seçme kararlarını ve bu kararların

⁷ Little A., Perrett D. 2002

arkasındaki psikolojik süreçleri araştırır⁸

Eş seçimi psikolojisi; bireylerin tercihlerini, değerlerini, duygusal ihtiyaçlarını ve ilişkilerindeki beklentilerini anlama ve açıklama amacı güder. Bu alandaki araştırmalar, eş seçimi sürecinin sadece bireylerin iç dünyalarından değil aynı zamanda kültürel, toplumsal ve biyolojik faktörlerden de etkilendiğini göstermektedir.

Eş seçimi psikolojisi, çeşitli teoriler ve yaklaşımlar aracılığıyla bu karmaşıklığı açıklamaya çalışır. Bu teoriler; evrimsel psikoloji, cinsiyet rolleri, sosyal öğrenme, kültürel faktörler ve daha birçok konuyu içerebilir. Eş seçimi kavramının karmaşıklığını anladığımızda, bu alanda geliştirilen çeşitli teorilerin önemini daha iyi takdir edebiliriz. Eş seçimi teorileri, bireylerin romantik partnerlerini nasıl seçtiğini anlamaya çalışırken bu sürecin arkasındaki psikolojik mekanizmaları ve etkenleri açıklamak için farklı yaklaşımlar sunar.

Bu teoriler, genetik yatkınlıklardan kültürel etmenlere kadar uzanan geniş bir yelpazede faktörleri ele alır ve eş seçimi sürecinin nasıl işlediğini daha iyi anlamamıza yardımcı olur.

Örneğin; cinsiyet seçimi teorileri, bireylerin partner tercihlerini

⁸ Laland K. N. 1994

cinsiyet rolleri ve üreme stratejileri bağlamında açıklamaya çalışırken evrimsel psikoloji temelli teoriler, bireylerin seçimlerini genetik açıdan uygun partnerleri bulma amacı doğrultusunda analiz eder.

Diğer taraftan sosyal öğrenme teorileri, bireylerin çevresel etkiler ve toplumsal normlar doğrultusunda eş seçimi tercihlerini şekillendirdiğini öne sürer. Bu teoriler, insanların romantik ilişkilerindeki davranışlarını ve tercihlerini daha derinlemesine anlamamıza olanak tanırken eş seçimi sürecinin karmaşıklığını ve çok yönlülüğünü vurgular.

1.1.2. Eş Seçimi Teorileri

Eş seçimi teorileri, insanların romantik partnerlerini seçme süreçlerini anlama ve açıklama amacı güden önemli bir alanı temsil eder.

Bu teoriler; insanların eş seçimi tercihlerini, bu tercihlerin arkasındaki psikolojik mekanizmaları ve bu tercihlerin toplumsal, kültürel ve biyolojik etmenlerle nasıl etkilendiğini araştırır. Bu bağlamda eş seçimi teorileri, romantik ilişkilerin karmaşıklığını ve çeşitliliğini anlamamıza yardımcı olan temel bir perspektif sunar.

1.1.2.1. Evrimsel Yaklaşım

Evrimsel yaklaşım, insanların romantik partner seçimi konusundaki davranışlarını incelemeyi amaçlayan bir teoridir (Buss, 1989). Bu yaklaşım; partner tercihlerini, üreme stratejileri ve genetik uyumluluk gibi evrimsel faktörlere dayandırır. İnsanların romantik ilişkilerde hangi özelliklere ve davranışlara çekildiklerini açıklamak için evrimsel yaklaşım, atalarımızın hayatta kalma ve üreme şansını artırmak için geliştirdiği adaptasyonlara dayalıdır. Bu nedenle bu yaklaşım, insanların partner seçimi tercihlerini ve eşleşme stratejilerini daha iyi anlamamıza yardımcı olurken biyolojik ve evrimsel kökenlerini vurgular.⁹

Eş seçimi, evrimci kurama göre doğal ve seksüel seçim olmak üzere iki temel aşamada işlemiş bir evrimsel sürecin sonucudur.¹⁰ Bu teori, insan davranışlarının kökenlerini açıklamak için evrimin etkilerini vurgular. İnsan davranışlarının genetik yatkınlıklar ve evrimsel süreçlerle şekillendiği görüşü, bu teorinin temelini oluşturur ve Charles Darwin'in evrimsel teorilerine dayanır¹¹

⁹ Miller, 2000

¹⁰ Bacanlı, 2002; Yıldırım, 2007

¹¹ Darwin, 1859

Evrimsel sürecin ilk aşaması olan "doğal seçim," güçlü olanın hayatta kalma şansının daha yüksek olduğunu öne sürer.¹² Bu nedenle, organizmalar çevresel değişkenlere uyum sağlayabilenler hayatta kalarak nesillerini üretirler.¹³ İkinci aşama ise "seksüel seçimdir" ve cinsler arası ve cins içi seçim olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleşir.¹⁴

Cins içi seçim; aynı cinsten bireylerin, çekici karşı cinsi elde etmek için rekabet ettiği bir süreçtir. Cinsler arası seçim ise, bir cinsin en çekici cins üye ile eşleşme yarışını ifade eder.¹⁵

Evrimsel düşünce, insanların eş seçimi tercihlerinin tarihsel bir sürecin sonucu olduğunu öne sürer. Bu teoriye göre, erkekler ve kadınlar farklı stratejiler geliştirmişlerdir¹⁶

Erkekler, verimli olan kadınlarla eşleşebilmek için yatırım yapmışlardır çünkü bu stratejiyle soyunun sürdüğünü öğrenmişlerdir. Ayrıca erkekler kendi yatırım yaptıkları kadını başkalarından korumalıdır çünkü başkalarının yatırım yapması soyun kimin tarafından sürdürüldüğünü belirsiz hâle

¹² Williams, 1966

¹³ Laland, Brown, & Nettle, 2001

¹⁴ Andersson, 1994

¹⁵ Geary, 1998

¹⁶ Trivers, 1972

getirebilir.¹⁷

Kadınlarda ise, kendilerine ve çocuklarına bakabilecek, servetlerini onlara harcayacak, onları terk etmeyecek bir erkekle eşleşmeye çalıştıkları görülür.¹⁸ Kadınlar, ekonomik durum, sosyal statü, çalışkanlık, güvenilirlik, zekâ, aşk ve bağlılık gibi özelliklere önem verirler.¹⁹ Bu teori, kadınların erkeklerin mal varlığına ve zenginliğine daha fazla önem verdiğini ve erkeklerin fiziksel çekicilik ve verimlilik üzerine odaklandığını göstermektedir.²⁰

Bu bağlamda özetlenecek olursa; evrimsel yaklaşım, romantik partner seçimi konusundaki davranışları, evrimsel süreçler ve genetik yatkınlıklar açısından incelemeyi amaçlar ve insanların partner tercihlerini, üreme stratejileri ve genetik uyumluluk gibi evrimsel faktörlere dayandırır. Eş seçimi, doğal ve seksüel seçim olmak üzere iki temel aşamada işlemiş bir evrimsel sürecin sonucudur ve bu süreç, insan davranışlarının kökenlerini açıklamada önemli bir rol oynar.

¹⁷ Daly & Wilson, 1983

¹⁸ Buss, 1989

¹⁹ Eagly & Wood, 1999

²⁰ Kenrick et al., 1996

1.1.2.2. Psikodinamik Kuramlar

Psikodinamik kuramlar, eş seçimi konusunda Freud, Adler ve Jung gibi önemli teorisyenlerin görüşlerine dayanarak insanların eş seçimi tercihlerinin psikolojik kökenlerini inceleyen yaklaşımlardır. Bu teoriler, çocukluk dönemi deneyimlerinin yetişkinlik dönemindeki ilişki tercihlerini şekillendirdiği fikrine dayanmaktadır.

Sigmund Freud'a göre insanın çocukluk döneminde anne-baba ve kardeşlerine yönelik duygusal deneyimleri, yetişkinlik dönemindeki eş seçimini etkiler. Kadınlar, olgun kadınlık döneminde cinsel etkinliğin işlevi ve toplumsal yetiştirme tarzı arasındaki dengeyi kurmakta zorlanabilirler. Bu dönemde narsisizm önemli bir rol oynar ve kadınların nesne seçimini etkiler. Freud'a göre eş seçimi, psiko-seksüel gelişim dönemlerinde ortaya çıkan saplantılar tarafından belirlenir. Bu saplantılar, çocukluk döneminden kaynaklanır ve yetişkinlikte eş seçimi tercihlerini etkiler.²¹

Alfred Adler'in bakış açısına göre kızlar, belli bir yaşa geldiklerinde erkeklere ilgi göstermeye başlarlar ve evlenme isteği duyarlar. Bu dönemde kızlar, ilgi duydukları erkeğe karşı

²¹ Kaya, 2002

diğer kızları rakip olarak görebilirler. Aynı zamanda, eğitilmiş kızların bir kısmı, başkasının emrine girmemek için evlenmek istemediklerini ifade edebilirler.

Adler'e göre, bu tür duygusal yaklaşımlar genellikle geçici özelliklerdir.²² Carl Jung'un analizine göre insan kişiliğinde "anima" ve "animus" olarak adlandırılan içsel arketipler bulunur. Bu arketipler, insanın yaşamında önemli bir rol oynar ve eş seçimi tercihlerini etkileyebilir.

Bir erkek, bir kadına karşı duygusal bir çekim hissederse bu kadının erkeğin anima arketipine uygun özelliklere sahip olduğunu gösterebilir. Benzer şekilde bir kadın bir erkeğe soğuk gelirse bu erkeğin animus imgesine uygun düşmeyen özelliklere sahip olduğunu gösterebilir²³

Erich Fromm'a göre sevgi ve ilişkiler karmaşıktır ve insanların birbirleriyle olan ilişkileri sadece fiziksel çekimle sınırlı değildir. Cinsel istek, güç, güven, duygusal bağlılık ve kişisel tatmin gibi faktörlerle de etkileşim içindedir. İnsanların birbirleriyle olan ilişkilerinde verme ve alma eylemi önemlidir ve cinsel ilişkinin bir yükümlülüğün ifadesi olarak görülür.

²² Adler, 1994

²³ Geçtan, 1995

Cinsel isteğin sadece fiziksel arzuların tatmin edilmesiyle ilgili olmadığı, aynı zamanda duygusal ve psikolojik bağlamda da önemli olduğu vurgulanır²⁴

Bu bağlamda Psikodinamik Kuramlar; eş seçimi tercihlerinin karmaşık bir biçimde çocukluk dönemi deneyimleri, psikolojik faktörler ve kişisel gelişimle etkilendiğini öne sürer.

Bu teoriler, insanların ilişki tercihlerini anlamada psikolojik süreçleri incelemeye odaklanır ve eş seçimi kararlarının sadece fiziksel çekime değil aynı zamanda duygusal ve psikolojik faktörlere de dayandığını belirtir.

1.1.2.3.Benzerlik-Zıtlık Bütünleme Özellikler Kuramına Göre Eş Seçimi

Eş seçimi, insan yaşamının önemli bir parçasıdır ve genellikle kişinin mutluluğunu ve yaşam kalitesini büyük ölçüde etkiler. İnsanlar, yaşamları boyunca romantik partnerlerini seçerken bir dizi farklı faktörü göz önünde bulundururlar. Bu faktörler arasında benzerlik, zıtlık ve bütünleme özellikler kuramı gibi teoriler, eş seçimi üzerindeki etkilerini incelemek için kullanılır.

²⁴ Fromm, 1998

Benzerlik yaklaşımı, insanların birbirlerine benzer özelliklere sahip kişileri tercih etme eğiliminde olduğunu savunur. Bu yaklaşıma göre insanlar; kendilerine benzeyen bir partnerle daha iyi anlaşılır, ortak ilgi alanlarına sahiptirler ve benzer yaşam deneyimlerini paylaşırlar. Benzerlik yaklaşımı; sosyoekonomik durum, eğitim seviyesi, yaş, din gibi faktörlerin eş seçimini etkilediğini öne sürer.

Örneğin, aynı dini inançlara sahip olan veya aynı sosyal sınıftan gelen bireylerin bir araya gelme olasılığı daha yüksektir. Bu nedenle benzerlik yaklaşımına göre eş seçimi, toplumsal benzerliklere dayalıdır. Ancak benzerlik yaklaşımının eleştirileri de bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar, bu yaklaşımın insanların çoğulculuğunu ve farklılıklarını göz ardı ettiğini savunur.

Ayrıca benzerliklerin ilişkinin başlangıcında önemli olabileceği ancak uzun vadeli ilişkilerde monotonluğa yol açabileceği öne sürülür. İki kişi birbirine çok benzerse ilişki zamanla sıkıcı hâle gelebilir ve çiftler birbirlerine karşı ilgisizlik geliştirebilirler.

Zıtlık yaklaşımı ise tamamen farklı bir perspektif sunar. Bu yaklaşıma göre insanlar, genellikle kendilerinden farklı olan kişileri çekici bulurlar. Zıtlık yaklaşımı, "karşıt kutuplar

birbirini çeker" fikrini destekler. İnsanlar, partnerlerinin kendilerini tamamladığına inanabilirler. Örneğin, bir kişi utangaçsa daha sosyal bir partnerle ilişkiye girmek isteyebilir. Zıtlık yaklaşımına göre farklılıklar ilişkiyi daha renkli ve ilginç hâle getirebilir.

Ancak zıtlık yaklaşımı da eleştirilir. Bazı araştırmacılar, çok büyük farklılıkların çatışmalara ve uyumsuzluğa yol açabileceğini öne sürerler. Ayrıca zıtlık yaklaşımı, başlangıçta çekici gelen farklılıkların zamanla sorunlara dönüşebileceğini iddia eder. Örneğin, bir kişi daha düzensiz ve spontane ise daha düzenli ve planlı bir partnerle yaşamak zamanla gerilimlere neden olabilir.

Benzerlik ve zıtlık yaklaşımlarının yanı sıra, eş seçimini inceleyen bir diğer teori de bütünleme özellikler kuramıdır. Bu kurama göre insanlar, birbirlerini tamamlayan özelliklere sahip partnerleri tercih ederler. Yani bir kişi diğerinin eksikliklerini tamamlar.

Örneğin, bir kişi sabırsızsa daha sabırlı bir partnerle ilişki kurabilir. Bütünleme özellikler kuramı, insanların birbirlerini destekleyen bir şekilde tamamladığı bir ilişkiyi teşvik eder. Her iki partner de birbirlerine farklı yetenekler ve özellikler getirir,

bu da ilişkiyi daha zengin ve dengeli hâle getirir. Araştırmalar, bu yaklaşımlardan hangisinin daha geçerli olduğunu tam olarak kanıtlamamaktadır²⁵

Ancak benzerlik yaklaşımının eş seçiminde daha geçerli ve yaygın olduğu ile ilgili bazı kanıtlar da bulunmaktadır²⁶

Benzerlik yaklaşımının daha geçerli gibi görünmesinin nedenleri: sosyo-ekonomik, sınıf, din, eğitim vb. gibi durumlar; ayrıca, ana-baba isteği ve toplumsal yönlendirmeler ve baskılar da bunu doğrulamaktadır. Özellikle evliliğin ilk yıllarında, eşlerin birbirlerini aynı toplumsal özelliklere sahip olmaktan dolayı daha çok anlayabileceği ve toplumsal sürecin daha kolay olabileceği varsayılmaktadır.²⁷

1.1.2.4. Kişilik Kuramları ve Eş Seçimi İlişkisi

Eş seçimi, insan hayatında önemli bir dönemeçtir ve kişiliğin bu süreçte oynadığı rol oldukça büyüktür. Bu bölümde, eş seçimi sürecindeki kişilik ve psikoloji yaklaşımları incelenecektir. Kişilik kuramları, insanların eş tercihlerini anlamamıza ve açıklamamıza yardımcı olan önemli araçlardır.

²⁵ Fletcher, Simpson, Campbell, & Overall, 2015

²⁶ Kurzban & Weeden, 2005

²⁷ Gonzaga et al., 2007

Bu nedenle kişilik kuramlarının eş seçimi üzerindeki etkileri ele alınacak ve özellikle Cloninger'in Psikobiyolojik Kişilik Kuramı'nın detaylı bir analizine başvurulacaktır. Kişilik, bir kişinin düşünce, duygu ve davranışlarının bir bütünüdür.

Eş seçimi, bir kişinin hayatındaki en önemli kararlardan biri olduğu için, kişilik kuramları eş seçimi sürecini anlamamıza yardımcı olabilir. Bu bağlamda kişilik kuramlarının eş seçimi ile nasıl ilişkilendirildiğinin açıklanmasına ihtiyaç duyulur. Burger 2006 'ın çalışmalarına göre kişilik kuramları, eş seçimi sürecinde oldukça etkilidir. Bu kuramlar, insanların eş tercihlerini şekillendiren faktörleri anlamamızı sağlar.

Cloninger'in Psikobiyolojik Kişilik Kuramı, kişiliği mizaç ve karakter olmak üzere iki temel bileşene ayırır. Mizaç, kişiliğin doğuştan gelen yönlerini temsil ederken karakter, kişinin yaşam tarzını ve davranışlarını yansıtır. Bu kuram; kişiliği genetik temelden nörobiyolojik temellere, bilişsel ve duygusal yapılara kadar çok yönlü bir şekilde ele alır.

Cloninger'e göre, kişilik bireysel psikobiyolojik sistemlerin karşılıklı etkileşimlerinin bir sonucudur. Bu nedenle mizaç ve karakter özellikleri; kişinin dünya görüşünü, ilişki kurma

şeklini ve eş seçimi tercihlerini etkileyebilir²⁸

Cloninger'in mizaç ve karakter kavramları daha ayrıntılı bir şekilde ele alındığında mizaç, kişinin doğuştan sahip olduğu duygusal tepkilere odaklanır. Örneğin; neşeli bir mizaçla doğan bir kişi, pozitif ilişkileri tercih edebilir. Ayrıca karakter, bireyin çevresiyle olan ilişkilerini ve davranışlarını yansıtır. Cloninger'e göre, bu karakter özellikleri eş seçimi tercihlerini de şekillendirebilir.²⁹

Literatürde Cloninger'in kuramının eş seçimi ile ilişkilendirilmesini destekleyen araştırma bulguları ve örneklerle, hangi mizaç veya karakter özelliklerinin daha çekici bulunduğunu veya sağlıklı ilişkilerin temelini oluşturduğunu göstermek için sıklıkla başvurulmaktadır.³⁰

Buna göre pek çok araştırma, Cloninger'in Psikobiyolojik Kişilik Kuramı'nın eş seçimi ile ilişkilendirilmesini desteklemektedir.

Özellikle kişilik, mizaç ve karakter boyutlarını ele aldığımızda hangi özelliklerin ilişkilerde daha çekici bulunduğunu veya

²⁸ Köse, 2003

²⁹ Cloninger; Przybeck; Svrakic; Wetzel 1994

³⁰ Cloninger; Przybeck; Svrakic 1993

sağlıklı ilişkilerin temelini oluşturduğunu anlamamıza yardımcı olabilir.

Örneğin, Cloninger'in mizaç boyutlarından biri olan "Yenilik Arayışı", kişinin yeniliklere olan açıklığını temsil eder. Bu, ilişkilerde heyecan ve coşku yaratabilir ve partnerler arasındaki bağları güçlendirebilir³¹ Ayrıca "Bağlılık" karakter özelliği, bir ilişkide duygusal bağlılığın ve bağlılığın ne kadar önemli olduğunu vurgular. Bu özellik, sağlıklı ilişkilerin temelini oluşturabilir ve partnerler arasındaki güveni artırabilir.

Bu nedenle Cloninger'in Psikobiyolojik Kişilik Kuramı, insanların eş seçimi tercihlerini ve ilişkilerini anlamamıza yardımcı olan önemli bir araç olabilir.³² Bu kuram; mizaç ve karakter özelliklerinin, insanların ilişkilerinde nasıl davrandığını ve nasıl hissettiklerini etkilediğini açıklar. Araştırmalar; bu özelliklerin, sağlıklı ve tatmin edici ilişkilerin oluşturulmasına katkıda bulunduğunu göstermektedir³³

Özet olarak Cloninger'in Psikobiyolojik Kişilik Kuramı, kişilik ve eş seçimi arasındaki karmaşık ilişkiyi anlamamıza yardımcı olan önemli bir teoridir. Bu kuramın temel bileşenlerini ve bu

³¹ Cloninger, 1987

³² Cloninger, Svrakic, Przybeck & Wetzel, 1994

³³ (Cloninger, 1987

bileşenlerin ilişkilerde nasıl rol oynadığını anladıktan sonra sağlıklı ve tatmin edici ilişkilerin oluşturulmasına katkıda bulunabiliriz. Bu nedenle Cloninger'in kuramı, kişilik psikolojisi ve ilişkiler alanında önemli bir rol oynamaktadır³⁴

Cloninger'in Psikobiyolojik Kişilik Kuramı; kişiliği mizaç ve karakter olmak üzere iki temel bileşene ayırır ve bu ayrım, insanların doğuştan gelen eğilimlerini ve sonradan edindikleri karakter özelliklerini tanımlar. Mizaç, Cloninger'in kuramında kişiliğin doğuştan gelen yönlerini temsil eder ve bu, bireylerin duygusal tepkilerini belirlemeye yardımcı olan önemli bir bileşenidir.

Mizaç, duygusal bir uyarana verilen otomatik yanıtlardaki bireysel farklılıklar olarak tanımlanmaktadır. Mizaç boyutları korkuya karşı soğukkanlılık, ürkekliğe karşı öfke, tiksitmeye karşı bağlanma, sebatkârlığa karşı cesaretsizlik gibi temel duygusal tepkileri içerir. Mizaç boyutlarına dayalı bireysel farklılıklar, erken çocukluk döneminde gözlenebilmekte, erişkin ve yetişkin davranışları da orta düzeyde yordayıcı olarak kabul edilmiştir.

³⁴ Allport, 2004; Eysenck, 1992

Kişiliğin mizaç faktörleri olarak kabul edilen özellikleri kalıtsaldır, yaşamın erken döneminde ortaya çıkarlar ve açık bir şekilde, öğrenmede kavram öncesi veya bilinçdışı yanlılıkları içerirler. Mizaç boyutları, yenilik arayışı, zarardan kaçınma, ödül bağımlılığı ve sebat etme olarak dört ana boyutta incelenir.

Yenilik arayışı, yeni deneyimlere açık olmayı ifade ederken, zarardan kaçınma, belirsizlik ve tehlike durumlarından kaçınma eğilimini temsil eder. Ödül bağımlılığı, sosyal bağlılık ve ödüllendirilmeyle ilgili davranışları ifade ederken, sebat etme boyutu kişinin direnç ve kararlılık düzeyini yansıtır³⁵

Yenilik arayışı, dört alt bileşenden oluşur: keşfetmekten heyecan duyma-katılık, dürtüsellik-düşüncelilik, savurganlık-tutumluluk, düzensizlik-düzenlilik. Yüksek yenilik arayışı puanı alan bireyler, coşkulu, meraklı, dürtüsel ve değişken olabilirler. Bunlar; yeni deneyimlere açık, hızlı karar verebilen ve kolay sıkılan kişilerdir.

Öte yandan düşük yenilik arayışı puanı alan bireyler daha istikrarlı, detaylara dikkat eden ve yavaş karar veren kişilerdir. Zarardan kaçınma, beklenmedik tehlikelere karşı kaygı ve

³⁵ Cloninger 1987

tedbirli davranma eğilimini yansıtır. Yüksek zarardan kaçınma puanına sahip bireyler, endişeli, şüpheli ve tedbirli olabilirler. Tehlike hissettiklerinde daha fazla kaygı duyarlar. Öte yandan düşük zarardan kaçınma puanına sahip bireyler daha cesur, rahat ve risk alabilen kişilerdir. Ödül bağımlılığı, duygusal yakınlık, bağımlılık ve sosyal bağlılıkla ilgilidir. Yüksek ödül bağımlılığı puanı alan bireyler, diğer insanlarla bağlantı kurmaya ve onaylanmaya ihtiyaç duyarlar. Hassas, bağımlı ve duygusal olarak bağlı olabilirler.

Öte yandan düşük ödül bağımlılığı puanına sahip bireyler daha bağımsız, duygusal olarak daha az bağlı ve daha az bağımlı olabilirler. Sebat etme boyutu, direnç ve kararlılık düzeyini yansıtır. Yüksek sebat etme puanına sahip bireyler, çalışkan, ısrarcı ve motive olabilirler. Engellendiğinde daha fazla çaba sarf edebilirler ve başarı için fedakârlık yapabilirler. Öte yandan düşük sebat etme puanına sahip bireyler daha tembel, güvensiz ve kolay vazgeçebilirler³⁶

Mizaç boyutlarından farklı olarak, karakter kişinin yaşam tarzını ve değerlerini yansıtır. Bu, insanın çevresiyle olan ilişkilerini ve davranışlarını etkiler. Kişilik özellikleri; kişinin nasıl düşündüğünü, hissettiğini ve davrandığını yansıtan sabit

³⁶ Cloninger 1987

örüntülerdir. Allport'a göre kişilik özellikleri, kişiyi diğerlerinden ayıran özelliklerdir ve insanların davranışlarını açıklamak için kullanılır (Allport 2004). Kişilik özellikleri, bireylerin tutarlı davranış kalıplarını ve kişilik içi süreçleri ifade eder.³⁷

Eysenck ve Cattell gibi psikologlar, kişilik özelliklerini ölçmek için çeşitli ölçüm araçları geliştirdiler. Eysenck, dışadönüklük, içedönüklük ve nörotisizm gibi temel kişilik özellikleri üzerine çalıştı. Bu özellikler, kişinin davranışlarını ve tepkilerini açıklamada kullanılır. Örneğin; dışadönük bir kişi, sosyal ve enerjik olabilirken içedönük bir kişi daha içsel ve sakin olabilir. Nörotik bir kişi, duygusal olarak dengesiz olabilirken duygusal olarak dengeli bir kişi daha az kaygılı olabilir.³⁸

Kişilik özellikleri; insanların nasıl davrandığı, düşündüğü ve hissettiği konusunda tutarlı örüntüler sunar. Bu özellikler, bireyler arasındaki farklılıkları açıklamamıza ve insan davranışlarını tahmin etmemize yardımcı olur. Kişilik özellikleri, bireyleri birbirinden ayırarak bireysel farklılıkları vurgular³⁹

³⁷ Burger 2006

³⁸ Pervin; Cervone; John 2005

³⁹ Pervin; Cervone; John 2005

Kişilik özellikleri ayrıca biyolojik temellere de sahiptir. Eysenck, kişilik özelliklerinin biyolojik temellere dayandığını ve genetik faktörlerin kişilik özelliklerini etkilediğini öne sürdü. Bu nedenle kişilik özelliklerini anlamak için biyolojik ve genetik araştırmaların önemli olduğunu belirtmiştir.⁴⁰

Bu bağlamda kişilik mizaç ve karakter olmak üzere iki temel bileşenden oluşur. Mizaç, kişiliğin doğuştan gelen yönlerini ifade eder ve insanların duygusal tepkilerini belirler. Karakter ise bireyin yaşam tarzını, değerlerini ve davranışlarını yansıtır. Kişilik özellikleri, bireylerin nasıl davrandığı, düşündüğü ve hissettiği konusunda tutarlı örüntüler sunar ve insanların birbirinden farklı olmalarını açıklar. Bu özellikler biyolojik temellere sahip olabilir ve kişilik psikolojisi alanındaki araştırmalarda önemli bir rol oynarlar.

1.1.2.5. Sosyal Değişkenler Yaklaşımı

Sosyal değişkenler yaklaşımı" terimi, sosyal bilimlerdeki araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir analitik çerçeve olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşımın tarihsel kökenleri, sosyal bilimlerin evrimi ile yakından ilişkilidir.

⁴⁰ Pervin; Cervone; John 2005

Sosyal değişkenler yaklaşımının temelleri, 19. yüzyılın sonlarına doğru sosyal bilimlerin gelişmeye başladığı döneme dayanır. Bu dönemde, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde (sosyoloji, psikoloji, ekonomi, antropoloji vb.) toplumsal olguları incelemeye yönelik farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Ancak, bu yaklaşımlar genellikle bireyin içsel özelliklerine ve toplumsal yapıya odaklanarak eksik kaldığı yönünde eleştirilmiştir.

Böylece, Sosyal Değişkenler Yaklaşımının daha belirgin bir şekilde ortaya çıkışı, 20. yüzyılın başlarına dayanır. Bu dönemde, sosyal bilimlerdeki araştırmalar, bireylerin davranışlarının ve kararlarının çevresel etmenler tarafından nasıl etkilendiğini daha fazla vurgulamaya başlar. İnsanların sosyal çevreleri, kültürel normlar, ekonomik koşullar, siyasi faktörler ve iletişim gibi dışsal değişkenler tarafından şekillendirildiği fikri öne çıkar.

Sosyal değişkenler yaklaşımının gelişimi, böylece, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde hız kazanır. Bu dönemde, sosyal bilimlerdeki araştırmaların niteliği ile kapsamı genişler ve araştırmacılar, toplumsal olguları anlamak ya da açıklamak için sadece bireyin içsel özelliklerine değil, aynı zamanda toplumsal çevrenin dinamiklerine de

odaklanırlar. Sosyal değişkenler yaklaşımı, bu bağlamda, sosyal bilimlerdeki birçok disiplinin temel bir analitik çerçevesi haline gelir. Bu yaklaşım, toplumsal olguların analizinde ve açıklanmasında önemli bir araç olarak kabul edilir. Araştırmacılar, toplumsal değişkenleri inceleyerek bireylerin davranışlarını ve kararlarını daha iyi anlamaya çalışırken, toplumun evrimsel süreçlerini ve gelecekteki yönelimlerini de tahmin etmeye çalışırlar.

Yaklaşım, toplumsal bilimlerdeki birçok araştırma alanında, özellikle sosyoloji, psikoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve iletişim gibi alanlarda temel bir analitik çerçeve olarak kullanılır. Bu yaklaşım, toplum içindeki bireylerin ve grupların davranışlarını ve kararlarını incelemek, anlamak ve açıklamak amacıyla çeşitli sosyal faktörleri ele alır. Sosyal değişkenler, bireylerin, grupların ve toplumların içinde bulunduğu çevresel koşullar, kültürel normlar, ekonomik faktörler, siyasi süreçler, iletişim biçimleri ve daha birçok etmeni içerir.

Bu yaklaşımın temel varsayımı, insan davranışlarının ve kararlarının, sosyal çevreleri ve bu çevrelerdeki değişkenleri etkileyen karmaşık bir etkileşim ağı tarafından şekillendirildiğidir. Bu çerçevede, bireylerin davranışlarını anlamak için sadece kişisel özelliklerine değil, aynı zamanda

çevresel faktörlere ve toplumsal bağlamlara da odaklanmak önemlidir. Sosyal değişkenler yaklaşımı, toplumsal olguların ve sorunların analizinde bu bağlamları göz önünde bulundurmayı vurgular. Bu yaklaşım, aynı zamanda sosyal bilimlerdeki araştırmalarda hipotezlerin test edilmesi, ilişkilerin kurulması ve sonuçların çıkarılması için önemli bir araçtır.

Araştırmacılar, sosyal değişkenlerin farklı türlerini, bu değişkenler arasındaki ilişkileri ve etkileşimleri inceleyerek toplumsal olguları açıklamaya çalışırlar. Örneğin, bir ekonomi uzmanı, gelir düzeyinin, tüketim alışkanlıkları üzerindeki etkilerini inceleyebilir. Aynı zamanda, bir siyaset bilimci, siyasi katılımın sosyal sınıf, eğitim ve yaş faktörlerine nasıl bağlı olduğunu araştırabilir.

Öte yandan Sosyal Değişkenler Yaklaşımı, toplumsal değişimin nasıl meydana geldiğini ve toplumun gelecekteki yönelimlerini nasıl etkileyebileceğini anlamak için de kullanılır. Araştırmacılar, toplumun dönüşümünde rol oynayan sosyal faktörleri ve bu faktörlerin toplumsal değişimi nasıl şekillendirdiğini inceleyerek gelecekteki gelişmelere dair tahminlerde bulunabilirler. Aile ve evlilik konuları, sosyal değişkenler yaklaşımının kapsamına giren konulardır. Sosyal Değişkenler Yaklaşımı, toplumsal olguların analizinde ve

açıklanmasında dışsal faktörleri, toplumsal değişkenleri ve çevresel etmenleri vurgular. Aile ve evlilik, bu bağlamda toplumsal ilişkilerin önemli bir parçasıdır ve bu ilişkilerin nasıl şekillendiği, sürdürüldüğü ve değiştiği gibi konular sosyal değişkenler yaklaşımı altında incelenebilir. Örneğin, aile ve evlilik kurumları, toplumun normları, değerleri, ekonomik yapısı ve kültürel faktörler tarafından şekillendirilir ve etkilenir. Bu nedenle bu kurumların nasıl işlediğini ve değiştiğini anlamak için sosyal değişkenlerin rolü büyüktür. Aynı zamanda bireylerin aile ve evlilikle ilgili kararları da dışsal faktörlerden etkilenebilir.

Ayrıca Sosyal Değişkenler Yaklaşımı; aile dinamikleri, evlilik ilişkileri, boşanma oranları, evlilik örüntüleri gibi konuları da inceleyerek toplumun bu alanlardaki değişimlerini ve etkilerini anlamaya çalışır. Bu yaklaşım, aile ve evlilikle ilgili sosyal değişkenlerin nasıl şekillendiğini ve insanların bu kurumlarla nasıl etkileşimde bulunduğunu araştırmak için kullanılır ve bu bağlamda, toplumların evlilik ve aile kurumları üzerindeki etkisini inceleyen önemli bir perspektif olarak tarif edilir⁴¹

Aile, toplumların temel birimi olarak kabul edilir ve toplumların işleyişinde önemli bir rol oynar. Aile kurumunun

⁴¹ Spanier, 1976

yapısı, fonksiyonları ve ilişkileri, toplumsal değişimlerle birlikte sürekli olarak evrilen bir süreç içindedir. Toplumların evrimsel ve tarihsel süreçlerinde, aile ve evlilik kurumları farklı dönemlerde çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bu değişiklikler; hem ailenin yapısını, hem de işlevlerini etkileyerek farklılıklara yol açmıştır⁴² Aynı zamanda toplumların kültürel değerleri, ekonomik yapısı ve sosyal normları da aile kurumunu etkiler ve dönüştürür⁴³

Aile, sosyal değişkenler yaklaşımı altında incelenen bir kurumdur. Bu yaklaşım; ailenin toplum içindeki rolünü, işlevlerini ve ilişkilerini sosyal değişkenlerin etkisi altında incelemeyi amaçlar. Aile içindeki ilişkiler; ekonomik koşullar, toplumsal değerler ve kültürel faktörler gibi sosyal değişkenlerden etkilenir⁴⁴ Evlilik kurumu da sosyal değişkenler yaklaşımının bir parçası olarak ele alınır. Evlilik, toplumsal normlar, din, ahlak, ekonomi ve benzeri faktörler tarafından şekillenir ve etkilenir⁴⁵ Evlilik, bir toplumun nüfus yapısını, ahlaki değerlerini ve sosyal düzenini etkileyen temel bir kurumdur⁴⁶

⁴² Özen, 1990

⁴³ Duyar, 2002

⁴⁴ Güçbilmez, 1972

⁴⁵ Koçinoğlu, 1991

⁴⁶ Özügürlü, 1996

Evlilik kurumu, toplumların geçmişten günümüze kadar olan evrimsel süreçlerinde değişikliklere uğramış, ancak temel niteliklerini korumuştur⁴⁷

Evlilik, bireylerin kişisel ve toplumsal gereksinimlerini karşılamaya yönelik bir kurumdur⁴⁸ Evlilik, toplumların kültürel ve tarihsel bağlamına göre farklı biçimlerde gerçekleşebilir. Bu biçimler, grup içi ve grup dışı evlenme gibi faktörlere bağlı olarak farklılık gösterebilir⁴⁹ Ayrıca, tek eşle evlilik (Monogami) ve çok eşle evlilik (Polygami) gibi farklı evlilik modelleri de toplumdan topluma değişiklik gösterebilir⁵⁰

Eş seçimi, evlenme yaşları, evlilik öncesindeki tanışma süreci gibi faktörler de evlilik kurumunu etkileyen önemli unsurlardır Eş seçimi, toplumların kültürel ve sosyal normlarına bağlı olarak farklılık gösterebilir. Evlilik uyumu, çiftler arasındaki ilişkilerin kalitesini ve mutluluğunu etkileyen önemli bir faktördür. Uyumlu bir evlilik, çiftlerin birlikte kararlar almasını, sorunları çözmesini ve sağlıklı ilişkiler geliştirmesini sağlar⁵¹ Aynı zamanda evlilik mutluluğu ve doyumu, bireylerin

⁴⁷ Özügürlü, 1996

⁴⁸ Başaran, 1994

⁴⁹ Dikeçligil; Çiğdem, 1991

⁵⁰ Dikeçligil; Çiğdem, 1991

⁵¹ Karahan, 2005

psikolojik sağlığını etkiler ve ailelerin toplum içindeki rolünü belirler⁵²

Sosyal değişimler yaklaşımı, evlilik ve aile kurumlarının toplumsal dinamiklerle nasıl etkileşimde bulunduğunu anlamak için önemlidir. Bu yaklaşım, evlilik ve aile üzerindeki sosyal değişimlerin toplumun genel yapısını nasıl etkilediğini ve bireylerin yaşamlarını nasıl şekillendirdiğini anlamamıza yardımcı olur⁵³

1.1.2.6. Bağlanma Kuramları

Bağlanma konusu ve kuramları eş seçimi teorilerinde önemli bir yer tutmaktadır. Bağlanma teorileri, insanların çocukluk dönemlerindeki bağlanma stillerinin yetişkinlikteki ilişki tercihlerini ve eş seçimini etkilediğini öne sürer. Bu nedenle, bağlanma konusu da eş seçimi teorilerinin içinde yer almaktadır.

Bağlanma teorileri; kişilerin ilişkilerdeki davranışlarını, tercihlerini ve duygusal tepkilerini şekillendiren temel bağlanma stilleri olan güvenli bağlanma, kaygılı bağlanma ve kaçınan bağlanma üzerinde odaklanır. Eş seçimi teorileri ise

⁵² Şener; Terzioğlu, 2008

⁵³ Erbek; Beştepe; Akar; Eradamlar; Alpan, 2005

insanların partner seçimlerini, kendi bağlanma stillerine ve ilişki geçmişlerine dayalı olarak nasıl yaptıklarını açıklar. Bu tercihler, ilişkilerin başlangıcından sonuna kadar ilişkilerin gelişimini etkileyebilir.

Güvenli bağlanma stiline sahip biri, genellikle daha sağlam ve kararlı ilişkiler arayabilir. Bu kişiler, kendilerine güvenebilen, duygusal olarak destekleyici ve sağlam partnerlerle mutlu olma eğilimindedirler. Kaygılı bağlanma stiline sahip bir kişi ise daha fazla güvence, ilgi ve yakınlık arayabilir. Bu nedenle bu kişiler genellikle daha yoğun ve duygusal ilişkilere yönelebilirler. Kaçınan bağlanma stiline sahip kişiler ise bağımsızlığı ve uzaklığı tercih edebilirler, bu da daha bağımsız ve mesafeli ilişkilere yol açabilir.

Eş seçimi teorileri, bir kişinin geçmiş ilişkileri ve bağlanma stili üzerinde odaklanarak bu kişinin nasıl bir partner tercih edeceğini açıklar. Örneğin; güvenli bağlanma stiline sahip biri, kendi güvenli ve sağlam bağlanma tarzını paylaşan bir partneri tercih edebilir. Bu, daha kararlı ve uyumlu bir ilişkiye yol açabilir. Öte yandan kaygılı bağlanma stiline sahip bir kişi, daha fazla güvence ve ilgi aradığı için kaygılı bir partneri tercih edebilir. Bu, daha yoğun ve duygusal bir ilişkiye işaret edebilir.

Bağlanma, insanların kendileri için önemli gördükleri kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlar olarak tanımlanmaktadır⁵⁴

İnsan yavrusu, sadece ona koruma ve bakım sağlayabilecek bir yetişkinin varlığında hayatta kalabilir. Bu nedenle bebekler, yaşamlarını sürdürebilmek için kendilerinden daha olgun ve deneyimli bir bağlanma figürüne ihtiyaç duyarlar. Bağlanma kuramına göre bebekler, bağlanma figürleri hâline gelen bakım verenleriyle yakınlıklarını korumaya çalışırlar, bakım veren uzaklaştığı zaman onu ararlar ve bakım verenle yakınlık kurulmasında sorun yaşandığı zaman kaygılanırlar.

Bağlanma figürü, çevreyi araştırma ve keşfetme sırasında ihtiyaç duyulduğu anda geri dönülebilecek ve sığınılacak bir "güvenli üs" görevi görerek bebeğin hayatta kalma ve gelişme şansını arttırmaktadır. Yaşamın erken yıllarında birincil bakım verenle kurulan ilişkilerin kalitesi, kişilerin yeterlikleri ve sevmeye değer olup olmadıkları hakkındaki benlik imgelerini ve diğerlerinin güvenilirliği hakkındaki genel beklentilerini şekillendirir.

Çocuklar bağlanma figürüyle kurdukları etkileşimi temel olarak, sevmeye değer biri olup olmadıklarına dair kendilerine

⁵⁴ Bowlby 1969).

yönelik "benlik modelini" bağlanma figürünün ulaşılabilirliği ve duyarlılığını dikkate alarak da diğerlerine yönelik "başkaları modelini" geliştirirler (Bowlby 1988). Bebeğin bağlanma figürünün ulaşılabilirliği ve yanıt verebilirliği hakkındaki beklentileri içsel çalışan modellerinin temelini oluşturur⁵⁵

İçsel çalışan modeller, erken dönemdeki bakım verme deneyimlerinin zihinsel temsilleridir. Bu çalışan modellerin kalitesinin bakım verenin bebeğe duyarlı ve sürekli bakım verme derecesini yansıttığına inanılmaktadır. Bağlanma kuramının temel bir varsayımı bebeklikte gelişen içsel çalışan modellerin büyük ölçüde sabit olduğu ve ergenlik ve yetişkinlikteki ilişkilere kadar taşındığıdır. Sonradan kurulan bu ilişkilerde çalışan modellerin kişinin beklentileri, algıları ve davranışları için bir rehber görevi gördüğüne inanılmaktadır.

Üç çeşit bağlanma örüntüsü vardır. Annesini (bakım veren), çevreyi keşfetmek için yanından uzaklaşabilecek ve sıkıntı yaratan durumlarda ona konfor sağlayacak güvenli bir üs olarak kullanan çocuklar güvenli bağlanma biçimine sahiptir. Öte yandan, kaçınmacı bağlanma biçimine sahip olduğu bilinen çocuklar bakım verenlerinden konfor sağlamasını beklememekte ve olumsuz duygularını kendi çabalarıyla

⁵⁵ Bowlby, 1973

yatıştırmaya çalışmaktadır. Kaygılı/kararsız bağlanma biçimine sahip olan çocuklar ise bakım verenlerinden konfor bekleme konusunda kararsızlık yaşamaktadır. Bu kararsızlık da bakım verenlerinin ulaşılabilirliği konusunda emin olamamalarından kaynaklanmaktadır⁵⁶

Diğer yandan, yetişkinlikte romantik ilişkilere bağlanma biçimlerinin ve yakın ilişkilerin birçok yönünün Bowlby'nin (1969) bağlanma kuramı temel alınarak açıklanabilir. Bebeklik döneminde benliğe ve başkalarına ilişkin gelişen zihinsel temsiller, yaşamın diğer dönemlerinde de etkilidir. Bireylerin romantik ilişki, eş ve benlik değerlendirmelerinde de belirleyici işlevi vardır.

Çocukluk dönemlerinde aileleriyle sıcak ve sevgi dolu ilişkiler geliştirmiş olan yetişkinler güvenli bağlanma biçimi ile reddedici, kaçınan ilişkiler geliştirmiş yetişkinler ise kaçınan bağlanma biçimi geliştirirler. Çocukluk dönemlerinde aileleriyle ilişkileri bazen sevgi dolu, sıcak bazen de reddedici olan yetişkinler ise kaygılı/kararsız bağlanma biçimi geliştirirler.⁵⁷

⁵⁶ Ainsworth; Bleher; Waters; Wall 1978

⁵⁷ Hazan; Shaver 1987

Bir diğer model olan, Dörtlü bağlanma modeli, yetişkin bağlanma biçimlerinin "benlik modeli" ve "başkaları modeli" olmak üzere iki temel boyut üzerinde tanımlanmaktadır. Bu modele göre benlik ve başkaları boyutları olumlu ve olumsuz olmak üzere iki kutup oluşturmaktadır. Benlik modeli, bireyin kendilik değeri için başkalarına olan duygusal bağımlılığını temsil etmekteyken; başkaları modeli, başkalarına gereksinim duyduğunda ulaşılır olup olmamaları ile ilişkilidir⁵⁸

Ayrıca, bağlanma örüntülerini tanımlayan iki temel boyut "yakın ilişkilere yönelik yaşanan kaygı" ve "başkalarından ve yakınlıktan" kaçınmadır. Kaygı boyutu reddedilmekten ve terk edilmekten korkmadır ve insanların gereksinim duyduklarında eşlerinin erişebilir ve destekleyici olup olmadığına dair endişe miktarını yansıtır. Kaçınma boyutu ise yakınlık ve bağlılığa yönelik korku ve huzursuzluk ile karakterizedir.

Bu boyut da insanların başka kişilerin iyi niyetine ne kadar güvendiğini, duygusal uzaklığı sürdürmeye ne kadar çaba sarf ettiklerini ve bir ilişkide eşlerinden ne kadar bağımsız kalmayı istediklerini yansıtır⁵⁹ Kaygı ve kaçınma boyutlarına göre dört yetişkin bağlanma biçimi vardır. Buna göre kaygı ve kaçınması

⁵⁸ Bartholomew; Horowitz 1991

⁵⁹ Brennan; Clark; Shaver 1998

en düşük düzeyde olan kişiler güvenli, en yüksek düzeydekiler ise korkulu bağlanma biçimine sahiptir. Kaygı düzeyi yüksek, kaçınma düzeyinin düşük olduğu bireyler saplantılı bağlanma biçimine sahipken, kaygı düzeyi düşük, kaçınma düzeyi yüksek olan bireyler kayıtsız biçime sahiptir⁶⁰

Güvenlilik hissi ya da yakın olmaktan duyulan rahatlık, daha yüksek evlilik doyumuyla bağlantılı olma eğilimindedir. Kaygılı-kararsız bağlanma stiline bir özelliği olan bireyin terk edilme kaygıları, karı ve kocaların ikisi için de düşük doyumla ilişkilidir. Başkalarıyla yakın ilişki kurmada rahat olan eşlere sahip kadınların, evlilik içindeki iletişimde daha fazla doyum sağlamaktadır.⁶¹

Ayrıca, eşleri terk edilmeye ilgili kaygı yaşayan erkekler daha az etkileşimde bulunmaktadır. Kadınların terk edilme kaygıları ile çatışma bildirimleri arasında olumlu yönde ilişki bulunmuştur. Bu bulgular, güvensiz bağlanma stillerinin evlilik içinde daha yüksek seviyede çatışmayla bağlantılı olduğunu göstermektedir⁶²

⁶⁰ Brennan; Clark; Shaver 1998

⁶¹ Feeney 1994

⁶² Feeney; Noller 1990) (Mikulincer; Florian; Cowan 2002

Kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip kadınlar, eşlerinden yeterince destek alamamakta ve eşleriyle çatışma yaşamaktadırlar⁶³

Çatışmanın miktarına ek olarak, çatışmanın niteliği de farklı romantik bağlanma stillerini belirtenler arasında farklılaşmaktadır.

Güvenli bağlanma stiline sahip kadınlar daha az reddedici dirler; eşlerini psikolojik olarak erişilebilir gören kocalar daha az reddetme gösterirler ve problem çözme etkileşiminde daha fazla destek sergilerler (Kobak; Hazan 1991). Bu farklılıklar; güvenli bireylerin, güvensiz bireylere göre problem çözme tartışmalarında daha olumlu duygular ve daha az kaygı deneyimlemeleri durumuna dayalı olabilir⁶⁴

Bu yatkınlıklar sonraki etkileşimler için bir ortam oluşturabilir ve çözüm stratejilerini etkileyebilir. Nitekim belirli çatışma çözüm stratejileri bağlanma boyutlarıyla ilişkilidir. Güvenli çiftler güvenli-güvensiz ya da güvensiz-güvensiz çiftlere göre daha az kendini geri çekme ve sözel saldırganlık bildirmişlerdir⁶⁵

⁶³ Gallo; Smith 2001

⁶⁴ Fuller; Fincham 1995

⁶⁵ Senchak; Leonard 1992

Çatışmanın çözümü güvensizler için daha güç olabilir çünkü kaçınan bireylerin çatışmayı atlatması ya da reddetmesi beklenebilir ve kaygılı- kararsızların çatışmayı tutması ve kin beslemeleri beklenebilir. Karı ve kocalar için yakın olmakla ilgili rahatlık ve karşılıklılık olumlu yönde olarak bağlantılı, tehdit ve zararlı süreç ile sonraki-çatışma stresi ile olumsuz yönde ilişkilidir. Oysa terk edilme kaygısı daha fazla olumsuz stratejilerin kullanılmasıyla ilişkilidir⁶⁶

Bağlanma konularında ele alınan bir başka konu ilişkinin istikrarıdır. Güvenli bağlanma stiline sahip olan bireyler, daha az boşanmakta ya da daha az ayrılmaktadır⁶⁷

Kaygılı/kararsız erkekler, güvenli ve kaçınan erkeklere göre daha çabuk evlenmektedir. Bunun nedeni bireylerin evliliği, bırakılma korkularını azaltmanın bir yolu olarak görmeleri ve sevildikleri konusunda güvenlerini tazeleme istekleri olabilir⁶⁸

Bağlanma konusu, ilişki başlangıcından sonuna kadar ilişkinin gelişimini etkileyebilir. İlişki başladığında, her iki partnerin bağlanma stilleri çatışabilir veya birbirlerini tamamlayabilir. Bu nedenle, bağlanma teorileri ve eş seçimi teorileri, insanların

⁶⁶ Feeney 1994

⁶⁷ Hazan; Shaver 1987

ilişki dinamiklerini anlama ve iyileştirme konusunda önemli bir rol oynar. İnsanların kendi bağlanma stillerini ve partner tercihlerini anlamaları, sağlıklı ve tatmin edici ilişkiler kurmalarına yardımcı olabilir. Bağlanma konusu, ilişki başlangıcından sonuna kadar ilişkinin gelişimini etkileyebilir. İlişki başladığında, her iki partnerin bağlanma stilleri çatışabilir veya birbirlerini tamamlayabilir. Bu nedenle, bağlanma teorileri ve eş seçimi teorileri, insanların ilişki dinamiklerini anlama ve iyileştirme konusunda önemli bir rol oynar. İnsanların kendi bağlanma stillerini ve partner tercihlerini anlamaları, sağlıklı ve tatmin edici ilişkiler kurmalarına yardımcı olabilir.

Eş seçimi psikolojisi, bu bağlamda kritik bir rol oynar. İnsanlar, kendi bağlanma stillerine ve geçmiş ilişki deneyimlerine dayalı olarak partner seçimlerinde belirli eğilimler gösterebilirler. Örneğin, güvenli bağlanma stiline sahip biri, daha sağlam ve kararlı ilişkiler arayabilirken, kaygılı bağlanma stiline sahip biri daha fazla güvence ve ilgi arayabilir. Eş seçimi teorileri, bu tercihlerin arkasındaki psikolojik süreçleri anlamak ve insanların uygun partnerleri nasıl seçtiklerini açıklamak için kullanılır.

Araştırmalardan ve literatürde geçmişte yapılan çalışmalardan yola çıkarak bağlanma teorileri eş seçimi psikolojisinin, insanların ilişkilerinde karşılaştıkları zorlukları anlamalarına ve bu zorluklarla başa çıkmalarına da yardımcı olabileceğini söylemek mümkün görünmektedir. İlişki içindeki iletişim sorunları, güven eksikliği veya bağımlılık gibi konular, bu teorilerin ışığında daha iyi anlaşılabilir ve çözüme kavuşturulabilirler.

1.1.3. Eş Seçiminin Psikolojik Boyutları

Yıldırım'ın "Üniversite öğrencilerinin eş seçme kriterleri" konulu çalışmasında, katılımcılara "eşlerinde en çok arzu ettikleri 20 özellik" sorulmuştur.

1.1.3.1. Literatür Taraması

Bu özelliklerin önem sıralamasında gerek kızlar, gerekse erkekler birbirine yakın cevaplar vermişlerdir. Eşlerinin; güvenilir, dürüst, kişilikli, sözünü tutan ve kültürlü olmasını yüksek bir oranla belirtmişlerdir. Ancak bu özelliklerle ilgili olarak kızların erkeklere göre daha seçici ve dikkatli

davrandıkları görülmüştür.⁶⁹

Türkiye'de, kişilerin eş seçimiyle ilgili tercihleri ve evlilik görüşlerini araştıran çalışmalar yapılmakla birlikte bunların genel nitelik taşımadığı, çoğunlukla kuramsal özellikte olmadığı görülür.

Bacanlı (2002)'nin araştırmasında toplumsal yapı kuramı ve evrimci kuram test edilmeye çalışılmıştır. Ancak iki kuramın da sonuç olarak birbirine benzerliği ortaya çıkmaktadır. Ankara ve Konya'daki üniversite öğrencileri karşılaştırılarak iki kuramın sınırları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada hazırlanan ve geliştirilen ölçme aracının Evrimci ve Toplumsal yapı kuramına dayalı olduğu söylenebilir.

Morn ve Sprecher "Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçim Kriterlerini Kültürel Karşılaştırma" adlı çalışmalarında farklı üniversitelerden araştırma yapmışlardır. Kuzey Amerika'dan 648 ve Çin'den 735 öğrenciye 25 maddelik bir anket uygulanmıştır. Öncelikle her kültüre özel, cinsel benzerlik ve farklar araştırılmıştır.

⁶⁹ Yıldırım 2007

Amerika'da, erkek öğrencilerin, fiziksel çekiciliğe ve seksi görünümüne; kız öğrencilerin ise, sıcakkanlı, maddi geliri yüksek, çocuk isteyen, sosyal düzeyi iyi olanlara daha çok önem verdiği anlaşılmıştır. Çinli erkek ve bayan, öğrenciler arasında 25 maddelik anket sorusunun 15'inde farklı görüşlerin ortaya çıktığı görülmüştür. Erkekler, fiziksel çekicilik ve seksi görünüm dışında, iyi ev kadını olma özelliğine ve genç partnerlere fazla puan vermişlerdir.

Bayanlar sağlıklı, heyecan verici, esprili, anlayışlı, zeki, cana yakın ve hoş sohbet, atletik yapılı, maddi geliri ve varlığı yerinde olma özelliklerine daha çok önem vermişlerdir. Amerikan öğrencileri arasında eş seçimindeki cinsel kriter farklılıklarının, Çin öğrencilerinden daha az olduğu görülmüştür. Sonra iki kültürün arasında, eş seçimi kriterleri karşılaştırılıp, bu farklılığın kültürden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır⁷⁰

Bacanlı, Ankara ve Konya'da toplam 220 üniversite öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada, eş seçim tercihlerini; yaş, cinsiyet farklılığı, evliliğin anlamı, eşte aranan özellikler ve önem derecelerini karşılaştırmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre evliliğin cinsel ilişki olarak görülmesinde

⁷⁰ Morn; Sprecher 2003

cinsiyetler arasında pek fark görülmemiştir. Ancak erkeklerin kızlara göre evliliğe daha çok cinsel ilişki anlamı yükledikleri anlaşılmıştır. Erkekler; iyi yemek yapma, bekâret, yuva ve çocuk, görünüş özelliği, dini inanç benzerliğini kızlardan daha çok önemsemişlerdir. Kızlar ise sosyal olmak, iyi bir geçmişe sahip olmak, iyi bir mevki, öğrenim düzeyi ve zekâyı önemsemişlerdir⁷¹

Demir ve Fıfıloğlu, yalnızlık ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında, evli olmayan kişilerin kendilerini daha yalnız hissettiği görülmüştür; ancak bu durumun kendilerinin seçip evlenmiş olması ya da görücü usulü evlenme ile değişmediği ortaya çıkmıştır. Evlilik uyumu iyi olanların daha düşük yalnızlık düzeyine sahip olduğu; yalnızlık ve evlilik uyumu açısından yapılan değerlendirmede bu konuda cinsiyetler arasında önemli bir fark olmadığı anlaşılmıştır⁷²

Evlilik yaşı ve evlilik kararının kimin tarafından verildiği konusunda, Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde genç yaşta evlenmiş olan ergenler üzerinde yapılan araştırmada, katılımcıların %53'ü bu kararın aileleri tarafından verildiğini

⁷¹ Bacanlı 2001

⁷² Demir, Fıfıloğlu 1999

ifade etmişlerdir. Bunun yanında eğitim düzeyi yükseldikçe, evlilik yaşının da yükseldiği ortaya çıkmıştır (Ergin 1996).

Ünal'ın araştırmasında, evlilik adayı olan bireylerin eş seçimi öncesinde psikososyal faktörleri belirlemek amacıyla, İzmir ilinden rastlantısal 100 kişi üzerinde yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre bireylerin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyleri yükseldikçe eş seçiminde sevgi, saygı, değer verme gibi faktörlerin öne çıktığı görülmüştür.

Kadınların babalarının kişiliğine; erkeklerin annelerinin kişiliğine benzer eş seçme eğiliminin önemli düzeyde olmadığı; ancak böyle bir benzerliğin nişanlı seçiminde %64 etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Kadınlar, kendileriyle eşit ya da daha yüksek öğrenimli kişi ile erkekler ise kendileriyle eşit ya da daha düşük öğrenimli kişiyle evlilik kararı almışlardır. Eş olarak düşünülen kişiyi kimin seçmesi gerektiği konusunda ise hem kadınlar, hem de erkekler kendilerinin seçmesi gerektiğini belirtmişlerdir.⁷³

Ceylan, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde 1. ve 4. sınıflarda okuyan 154 öğrenci üzerinde yaptığı ve konusu "öğrencilerin eş seçiminde tercih ve

⁷³ Ünal 1996

beklentileri" olan araştırmasında şu veriler elde etmiştir. Öğrenciler, evlilikte eş seçimini kendilerinin yapması gerektiğini belirtmişlerdir. Duygusallığı, hayatı, sevgiyi, eşle paylaşmayı, çocuk sahibi olmayı evliliği düşünmenin önemli nedeni olarak görmüşlerdir. Evlilik töreni olarak düğün yapmayı tercih etmişlerdir.

Kızlar için evlenme yaşının 20-25, erkekler için evlenme yaşının 23-28 olarak uygun görüldüğü ortaya çıkmıştır. Akraba evliliğinin düşünmemekle beraber beklentiler gerçekleşmediğinde, boşanmanın kolaylaştırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrenciler evlenecekleri kişilerde öğretim farkı bulunmamasını, ideolojik görüşlerin aynı ya da birbirine yakın olmasını, dini inançlarının ve yaşlarının aynı olmasını tercih etmişlerdir.

Maddiyata ve çekiciliğe önem vermediklerini, sevgi, güven, dürüstlük, inanç, hoşgörü, bağlılık, anlayış gibi özelliklere önem verdiklerini açıklamışlardır. Ayrıca; yalancılık, kumar, sorumsuzluk, içki ve cimriliği eşlerinde görmek istemedikleri özellikler olarak sıralamışlardır. Evlilikten önce cinsel ilişkiyi benimsemeyen öğrenciler, flört edilen kişiyle

evlenebileceklerini belirtmişlerdir⁷⁴

Özgüven'in araştırmasında, üniversite öğrencilerine "evlilik deyince akla ilk gelen şeyin ne olduğu sorulmuş, sonuçta; %28'i "yuva" %13'ü " arkadaşlık" olarak cevaplamıştır. Evliliğin sorumluluk olduğu cevabını verenlerin çoğunluğunun kızlar olduğu görülmüştür. "evlilikte çocuğun rolünün ne olduğu" sorusuna verilen cevapların %46'sının, çocuğu aile kavramı ile özdeşleştirdiği; %45'i ise çocuğun, ailenin devamlılığı ve mutluluğu olarak gördüğünü ortaya çıkarmıştır⁷⁵

Durmazkul'un araştırmasında, üniversite öğrencilerinin eş seçiminde inanç konusu ile ilgili tercihler üzerinde durulmuştur. Kız öğrenciler erkeklere göre evlenecekleri kimsenin dini inançlarının kendilerine benzer olmasını tercih etmişlerdir. Erkek öğrenciler ise dini inancın benzerliğinin yanı sıra, dinin gereklerini yerine getiren birini daha çok tercih etmişlerdir. Yaş konusunda, kız öğrenciler evleneceği erkeğin yaşının, kendi yaşından fazla olmasını istemişlerdir. Fiziki çekicilik konusunda ise kız ve erkekler arasında belirgin bir fark olmadığı görülmüştür⁷⁶

⁷⁴ Ceylan 1994

⁷⁵ Özgüven 1994

⁷⁶ Durmazkul 1991

Esmer'in Boğaziçi Üniversitesi'nde yaptığı araştırmada, evlilik, flört, kadın-erkek eşitliği konularında şu sonuçlar elde edilmiştir. Flörtün onaylanıp onaylanmadığı konusunda katılan deneklerin eğitim durumu şöyledir: %18 diplomasız, %50 ilköğretim mezunu, %4 üniversite mezunu, %32 lise mezunu olduğu saptanmıştır.

Araştırmada alınan bulgulara göre, kadınların dörtte üçünün genç erkeklerle genç kızların flört etmelerini yani evlenmeden önce birbirlerini tanımak amacıyla tanışmalarını onayladığı görülmüştür. Yine araştırmaya göre, kadınların büyük bir bölümünün evlilik modası geçmiş bir kurumdur" Sorusuna "Hayır" cevabını verdikleri ortaya çıkmıştır. İyi bir evlilik için, bağlılık, mutlu cinsel yaşam önemli bir değer olarak görülmüştür.

Araştırma kapsamında olan kadınların büyük bölümü, aynı dinden olmanın evliliğin şartı olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca kadınların boşanmayı reddetmediklerini; eşlerin birbirlerini sevmemesi durumunda, boşanmanın haklı bir neden olduğu görüşünü benimsedikleri anlaşılmıştır. Bu araştırmayla, kadınların ailede reis olduğu görüşünde bulundukları da ortaya

çıkmiştir⁷⁷

Buss ve Barnes insanların eş seçim tercihleri üzerine yaptıkları araştırmalarında, 92 çift (184 Kişi) üzerinde, gizli biyografik sorular, evlilik tercih anketi ve çeşitli standart anketler (CPI, EPQ, IAS, vb.) uygulayarak, ilk önce katılımcıların daha çok önem verdikleri eş seçim kriterlerini elde edip, sonra bulunan kriterlerin üzerinde çeşitli korelasyonlar yapılmıştır.

Testler ayrı ayrı erkekler ve bayanlar arasında yapılmış; hangi kriterlerin bireyler arasında daha çok önemli olduğunu belirtmek için 76 soru üzerinde varimax rotasyon faktör analizi yapılmıştır. Katılımcıların daha çok 9 faktöre önem verdikleri ortaya çıkmıştır. Bunlar: sevimlilik (4.56), çocuk sevmek (4.41), erken adapte olmak (4.23), sosyal aktivite (3.94), artistik ve zekâ (3.83), yerel (3.73), Profesyonel statü (3.59), din (2.11) ve muhafazakârlık (1.93) olarak belirlenmiştir.

Bu 9 faktörün 4 tanesinde önemli bir cinsiyet farkı görülmüştür. Eş seçim kriterlerini ölçü alarak, birleşik puanlar elde edilmiştir. Kişisel karakter ile eş seçim kriterlerinin bağlantısını bulmak için, faktör analizi ile kompozit hesaplama yapılmıştır. Kadınların tercihleri ve kocalarının eş seçimi ile

⁷⁷ Esmer 1991

ilgili tercihleri arasındaki ilişkiyi bulmak için, eş korelasyonu, tek tek 9 faktöre ve her 76 kişisel karakter tercihlere birleşik olarak uygulanmıştır. Sonuçta, çiftler arasındaki eş seçim kriterlerinin çok önemsiz miktarda bağlantılı olduğu belirlenmiştir⁷⁸

1950'de Hollingshead araştırmasında, New Haven Eyaleti'nin bir şehrinde, 1077 çifte, 28 maddelik bir anket uygulamıştır. Soy, yaş, mezhep, etnik köken, sosyal ve varlık düzeyi, eğitim düzeyi gibi sınıflandırmalar yapılmıştır. İnsanlar kendilerine benzer bireyleri mi yoksa tamamen zıt özellikte olan bireyleri mi eş adayı olarak seçerler? Sorusunun yarattığı "Homogamous" (Benzerler) ve "Heterogamous" (zıtlar) varsayımına da açıklık getirmek için çalışılmıştır.

enedi'nin 1870'den 1940'lara kadar yaptığı araştırmaya göre, zenciler ve beyazların evliliği o yıllarda, çok nadir gözükten olaydır. Bu da soyun, açık bir şekilde bireyin eş seçimini kısıtladığını göstermektedir. Katılımcıları 5 yaş aralığıyla gruplara ayırmış ve gruplar arasındaki benzerlikleri ortaya koymuştur. Sonuç olarak kişilerin çoğunun eş seçiminde benzerliklerin çok belirgin bir öneme sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak, birlikte yaşama isteği, toplumsal

⁷⁸ Buss; Barnes 1986

benzerliklere dayalıdır ve benzer çiftlerin daha uyumlu olduğu görülmüştür. Katılımcılar eşlerini sıralarken, cinsellik ve toplumsal benzerlikleri sıralarken, cinsellikten daha çok önemsemişlerdir⁷⁹

Beyaz İngilizler ve Hintliler arasında yapılan ve evlilikle ilgili tercihler üzerine bir araştırmada, iki kültür arasındaki farkların anlaşılması amacıyla farklı kültürlere sahip 47 çiftten oluşan bir örnekleme sahip olan bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada katılımcılara, cinsel benzerlik, fiziksel çekicilik, zenginlik ve servet, din, etnik grup, yaş ve eğitim gibi kriterlerin evlilik kararı verme üzerindeki etkileri sorulmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre İngilizler için cinsel benzerlik ve fiziksel çekicilik önemli faktörlerken, Hintliler için din ve etnik grup daha önemli olmuştur. Bu sonuçlar, farklı kültürlere sahip çiftler arasında evlilik kararı verirken hangi faktörlerin daha fazla önemli olduğunu göstermektedir⁸⁰

Eş seçimiyle ilgili yapılan araştırmalar, bireylerin genellikle kendi bağlanma stillerine benzer bireyleri tercih ettiklerini göstermektedir. Güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin

⁷⁹ Hollingshead 1950

⁸⁰ Montgomery ve Johnson 1978

benzerlik ilkesine dayalı olarak genellikle yine güvenli bağlanma stiline sahip bireyleri tercih ettikleri bulunmuştur. Aynı şekilde, güvensiz bireylerin de kendileri gibi güvensiz olanları nadiren tercih ettiği görülmüştür.

Bu bağlamda, eş seçiminde benzerlik ilkesi ve bütünleme ilkesi ortaya çıkar. Benzerlik ilkesine göre, aynı çevre, eğitim tecrübesi ve diğer birçok faktörü paylaşan insanlar, benzer din, ırk, etnik köken ve sosyo-ekonomik durumda olma eğilimindedirler. Bu nedenle, bireyler genellikle kendilerine benzer özelliklere sahip kişilerle ilişkiler kurarlar.

Bütünleme ilkesi ise benzerlik ilkesinin tersine, karşıtların birbirini çektiği fikrine dayanır. Buna göre, kişiler kendilerine benzemeyen bireyleri tercih ederler ve bu sayede birbirlerini tamamlanacaklarına inanırlar. Eş seçimi açısından, farklılıkların olumlu bir şekilde değerlendirildiği durumlarda, bireyler kendilerinden farklı özelliklere sahip eşler seçebilirler. Özellikle ilişkiye bir şeyler katma düşüncesiyle, farklı yeteneklere veya niteliklere sahip eşler arayışında olabilirler.

Bağlanma kuramıyla uyumlu olarak, kaygılı veya kararsız bağlanma stiline sahip bireylerin evliliklerinde daha düşük doyum düzeylerine sahip oldukları gözlemlenmiştir. Bu

bireylerin eşleriyle aralarındaki uyumun da düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, eş seçiminde bağlanma stilleri önemli bir rol oynayabilir. Örneğin, kaygılı veya kararsız bağlanma stiline sahip kadınlarla birlikte olan erkeklerin, diğer bağlanma stillerine sahip kadınlarla birlikte olan erkeklere göre ilişkilerinden daha az doyum sağladıkları gözlemlenmiştir. Bunun nedeni, kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip erkeklerin eşlerini idealize etmeleri ve sonrasında hayal kırıklığı yaşamaları olabilir.

Özet olarak, eş seçimi karmaşık bir süreçtir ve bireylerin bağlanma stilleri, tercih ettikleri özellikler ve ilişki beklentileri üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Bu nedenle, eş seçimi konusunda her bireyin kendi özgün tercihlerine ve değerlerine odaklanması gerekmektedir. Eş seçiminde benzerlik ve farklılık ilkesi bir arada ele alındığında, sağlıklı ve mutlu bir ilişkinin temelleri daha sağlam bir şekilde atılabilir.

1.1.3.2. Eş Seçiminin Psikolojik Boyutları

"Eş Seçimi Psikolojisi" konusu, bireylerin hayatlarının önemli bir dönüm noktasını oluşturan evlilik sürecine odaklanan bir psikoloji alanıdır. Bu alandaki araştırmalar, insanların eşlerini seçerken hangi kriterleri göz önünde bulundurduklarını, bu

tercihlerin arkasındaki psikolojik nedenleri ve bu tercihlerin nasıl şekillendiğini anlamaya yöneliktir. Araştırmalar, insanların eş seçiminde kişilik özelliklerine büyük önem verdiğini göstermektedir (Buss ve Barnes, 1986). Bu, kişilerin güvenilirlik, dürüstlük, sevimlilik gibi kişilik özelliklerini potansiyel eşlerinde aradığını gösterir.

Cinsel benzerlik, eş seçimi konusunda önemli bir faktördür ve bu benzerlik, çiftlerin uyumlu olmalarına katkıda bulunabilir (Montgomery ve Johnson, 1978).Eş seçimi tercihleri, kültürel ve toplumsal faktörlerden büyük ölçüde etkilenebilir. Örneğin, farklı kültürlerde dini inançlar, yaş, etnik köken gibi faktörler eş seçimini etkileyebilir (Esmer, 1991).Eş seçimi konusunda cinsiyet farklılıkları gözlemlenmiştir. Kadınlar ve erkekler arasında, eş seçimi tercihlerinde bazı farklar bulunabilir. Örneğin, kadınlar genellikle daha fazla sosyal uyum ve duygusal bağlılık ararken, erkekler fiziksel çekiciliğe daha fazla önem verebilir (Buss ve Barnes, 1986).Ailelerin eş seçimi üzerinde etkisi olabilir.

Hollingshead (1950) tarafından yapılan bir araştırma, aile kökeninin eş seçimini etkileyebileceğini göstermiştir. Araştırmalar ve geçmiş literatür çalışmaları, ayrıca, evlilik kararının zamanlamasının da önemini vurgular. Ergenlik

dönemindeki gençler, evlenme kararını alma sürecinde farklı etkilere sahip olabilirler⁸¹ Bu, evlilik yaşının ve evlilik kararının kim tarafından verildiği gibi faktörleri içerebilir. Öte yandan, eş seçiminde duygusal faktörler, özellikle sevgi, saygı ve değer verme gibi duygusal bağlar önemli bir rol oynamaktadır⁸² İnsanların ideal eşleri hakkındaki düşünceleri, gerçek eş seçimlerini etkileyebilir. İdeal eş kavramları, fiziksel çekicilikten başlayarak farklı özellikleri içerebilir⁸³

Bu bağlamda, Eş seçimi psikolojisi, bireylerin evlilik sürecine nasıl yaklaştığını anlama ve bu süreci etkileyen psikolojik faktörleri keşfetme amacı taşır. Bu alandaki araştırmalar, kişisel tercihlerin, kültürel etkilerin ve cinsiyet farklılıklarının nasıl bir araya geldiğini ve evlilik kararlarını şekillendirdiğini göstermektedir.

Eş seçimi, bireylerin duygusal, psikolojik ve toplumsal yaşamlarının önemli bir yönünü temsil eder ve bu nedenle psikolojik bir araştırma konusu olarak büyük öneme sahiptir.

⁸¹ Ergin, 1996

⁸² Ünal, 1996

⁸³ Ceylan, 1994

İKİNCİ BÖLÜM

2.Eş Seçiminde Toplumun Rolü

Bireylerin eş tercihlerinde toplumsal yapının etkisi göz önüne alındığında, bu kavram cinsiyet farklarını açıklamada önemli bir rol oynar. Toplumsal yapı kuramı, erkeklerin ve kadınların eş seçiminde belirli özelliklere neden önem verdiklerini açıklar. Bu teori, toplumsal yapıdan kaynaklanan cinsiyet rollerinin eş seçimini etkilediğini öne sürer.

Toplumsal yapı kuramı, erkeklerin toplum içinde daha fazla statü, refah ve güç elde etmeye odaklandığını belirtir. Bu nedenle, erkekler eş seçiminde bu özellikleri arama eğilimindedirler. Bu durum, erkeklerin toplumda daha baskın bir rol oynamasına yol açar. Kadınlar ise genellikle daha az güç ve statüye sahip oldukları için, daha itaatkâr ve boyun eğici bir eğilim gösterebilirler.

Örneğin, toplumsal yapı kuramı erkeklerin daha çok statü, refah ve güç getirmeye yönelik olarak değerlendirildiğini öne sürer. Bu, erkeklerin toplum içinde daha baskın bir rol oynamalarına yol açar. Bu nedenle, erkekler genellikle eş

seçiminde daha çok sosyal statü ve ekonomik başarı gibi faktörlere önem verebilirler. Bu durum, erkeklerin toplumsal olarak daha baskın ve lider konumunda olmalarıyla bağlantılıdır.

Kadınların ise toplumsal yapı nedeniyle genellikle daha az güç ve statüye sahip oldukları düşünülür. Bu durum, kadınların daha itaatkâr ve yardımsever olmaya yönelttiği görüşünü destekler. Kadınlar, eş seçiminde daha çok duygusal bağlılık, ilişki kalitesi ve güven gibi faktörlere odaklanabilirler. Bu, kadınların toplumsal olarak daha empatik ve ilişkilere dayalı bir rol üstlendikleriyle ilişkilendirilebilir⁸⁴

Toplumsal yapı, aynı zamanda cinsiyet rollerinin eşitlik veya eşitsizlik temelinde nasıl tanımlandığını da etkiler. Toplumun cinsiyet eşitliği ve kadın-erkek ilişkilerine bakış açısı, eş seçimi tercihlerini belirlerken büyük bir rol oynar. Özellikle modern toplumlarda cinsiyet eşitliği savunulduğunda, bireylerin eş seçiminde daha fazla özgürlüğe sahip olduğu ve toplumsal yapıdan bağımsız olarak tercihlerini belirlediği görülebilir.

⁸⁴ Buss ve Barnes, 1986

Bu bağlamda, toplumsal yapı, bireylerin eş seçimi tercihlerini belirlemede önemli bir faktördür. Kadınlar ve erkekler arasındaki cinsiyet rolleri, toplumun beklentileri ve normları tarafından şekillendirilir. Ancak bu faktörler, bireylerin kişisel tercihlerini tamamen belirlemez; bireyler kendi değerlerini, duygusal bağlarını ve isteklerini de göz önünde bulundururlar.

2.1.Kültürel Faktörlerin Eş Seçimine Etkisi

Eş seçimi, bireylerin yaşadıkları toplumun kültürel faktörleri tarafından şekillendirilen karmaşık bir süreçtir. Bu bölümde, gelenekler, normlar, din ve inanç sistemleri gibi kültürel faktörlerin, eş seçimi üzerindeki derin etkileri incelenecektir.

2.1.1. Gelenekler ve Normların Eş Seçimine Etkisi

Eş seçimi, birçok kültürel ve toplumsal faktörden etkilenen karmaşık bir süreçtir. İnsanların birlikte bir ömür geçirmek istediği eşi seçerken, gelenekler, normlar ve kişisel değerler önemli bir rol oynar.

Özgüven (1997) eş seçimini, tanışma, flört, nişan, nikâh gibi aşamalardan geçen, toplumsal bir süreç olarak tanımlar. Ancak

bu süreç, farklı kültürlerde farklı şekillerde yaşanır. Geleneksel toplumlarda, aile büyükleri tarafından görücü usulü denilen yöntemle eş seçimi yapılır⁸⁵ Adaylar, kızın hamaratlığı, saflığı, erkeğin sosyoekonomik özellikleri gibi faktörlere göre belirlenir.⁸⁶ Bu geleneksel yöntemler, hala bazı toplumlarda etkisini sürdürmektedir⁸⁷

Üniversite dönemi, kişilerin yakın ilişkiler kurmaya başladığı bir dönemdir ve eş seçimi bu döneme denk gelir. Erikson'a göre, üniversite dönemi, eş seçiminin yapıldığı bir dönem olarak kabul edilir. Bu dönemde sağlıklı bir ilişki kuramayan kişiler, yalıtılmışlık duygusuyla savaşmak durumunda kalabilirler.⁸⁸

Eş seçimi, insanların hayatının geri kalanını etkileyen önemli bir karardır. Eş seçimi, kiminle çocuk sahibi olacağı, hayatını kiminle geçireceği gibi yaşamın temelini oluşturan bir karardır. Bu nedenle, eş seçimi süreci karmaşık bir yapıya sahiptir⁸⁹ Eş seçimini etkileyen birçok faktör vardır. Yaş, yerleşim yeri, fiziksel özellikler, tutum ve düşünce benzerliği, iletişim şekli,

⁸⁵ Şendil ve Korkut, 2008

⁸⁶ Özgüven, 2014

⁸⁷ Günayer, 2004)

⁸⁸ Senemoğlu, 1998)

⁸⁹ Şen, 2015

mal varlığı, dini inançlar, sosyal statü, eğitim düzeyi, etnik köken ve kişilik özellikleri gibi faktörler, eş seçimini etkiler⁹⁰ Ayrıca, eş seçiminde aile gelenekleri, eğitim düzeyi, etnik grup gibi özelliklere de bakılır ⁹¹Bazı toplumlarda iyi bir evlilik, eşler arasındaki benzerliklerin fazla olmasıyla daha kaliteli kabul edilir. Ancak çağın değişmesi ve cinsiyet rollerinin farklılaşmasıyla, beklentiler de değişmiştir⁹²

Eş seçimi, bir kişinin kendi tercihleri ve inançlarına dayalıdır, ancak toplumun ve kültürün etkisi altında olabilir. Bu nedenle, bireylerin eş seçimi, hem kişisel tercihlere hem de toplumsal beklentilere dayalı karmaşık bir karardır. Her yıl artan boşanma oranları ve azalan evlilik sayıları, eş seçimi sürecindeki zorlukları ve toplumsal etkileri yansıtır ⁹³

Eş seçimi konusundaki inançlar da önemlidir. Larson (1992) tarafından tanımlanan dokuz temel sınırlandırıcı inanç, eş seçimini etkileyen faktörler arasındadır. Bu inançlar, kişilerin nasıl bir eş seçeceklerine dair düşünce sistemlerini şekillendirir. İdeal eş, mükemmel ilişki, aşk gibi kavramlar, eş seçimindeki beklentileri belirler. Kültürel faktörlerin eş

⁹⁰ Çalışkan, Taşhan, Orhan ve Nacar, 2015

⁹¹ Lauer ve Lauer, 1997

⁹² Efe, 2013

⁹³ TÜİK, 2019

seçimine etkisi oldukça karmaşık bir konsepttir. Evlilik, soyun devamının sağlanmasında etkili bir kurum olmanın ötesinde, toplum içinde aile ve akrabalık kurumlarının oluşmasını da sağlar⁹⁴

Bu nedenle, bireylerin ailelerinin evlilik üzerinde ciddi bir etkisi olduğu söylenebilir. Ailelerin etkisi sadece bireylerin anne, baba ve kardeşleriyle sınırlı değildir; aynı zamanda akrabaları ve yakın çevreleri de bu yeni bağlara katılır. Ancak, farklı kimliklere sahip aileler arasında gruplar arası bir ön yargı ve uzaklık söz konusu olabilir, çünkü bu aileler farklı gelenek ve göreneklere sahiptir⁹⁵

Gelenekler, bir toplumun uzun yıllar boyunca sürdürdüğü ve nesilden nesile aktardığı davranış biçimlerini, ritüelleri ve değerleri içerir. Bu gelenekler, genellikle toplumun kimliği ve değerleriyle sıkı bir şekilde bağlantılıdır. Eş seçimi, bu geleneklerin bir yansıması olabilir. Örneğin, bazı kültürlerde aileler, çocuklarının evlenmesi konusunda belirli kriterlere sahip olabilirler. Bu kriterler, ailelerin genellikle aynı etnik köken, din veya sosyal sınıfa sahip biriyle evlenmeyi tercih etmelerine yol açabilir.

⁹⁴ Giddens, 2012

⁹⁵ Deniz, 2019

Bu tür tercihler, toplumun homojenliğini koruma veya belirli bir kültürel kimliği sürdürme çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkabilir⁹⁶

Normlar da eş seçimi üzerinde etkili olabilir. Normlar, bir toplumun kabul ettiği ve beklediği davranışların bir koleksiyonunu temsil eder. Toplumun genel beklentileri, bir kişinin evlilik tercihlerini etkileyebilir. Örneğin, bazı toplumlarda evlenme yaşının belirli bir yaş aralığı içinde olması beklenir ve bu da bireylerin eş seçimini etkileyebilir. Ayrıca, toplumun cinsiyet rolleri ve beklentileri de eş seçimi üzerinde etkili olabilir. Bu nedenle, normlar, bireylerin potansiyel eşlerini seçerken dikkate aldıkları faktörler arasında yer alabilir.

Ancak, modernleşme ve globalleşme ile birlikte, bireylerin eş seçimi daha fazla bireysel özgürlük ve tercihe dayalı hale gelmektedir. Geleneksel normlara ve beklentilere karşı çıkma eğilimi artmıştır. Bu, bireylere daha geniş bir eş adayı havuzu sunabilir ve farklı kültürel, etnik veya dini geçmişlere sahip kişilerle evlenme olasılıklarını artırabilir. Ancak, sosyal faktörler hala eş seçimini etkileyebilir.

⁹⁶ Çatak, 2015

Örneğin, sosyal sınıf, eğitim düzeyi ve ekonomik faktörler, bir kişinin potansiyel eşlerini seçerken dikkate aldığı önemli faktörler olabilir. Dünya genelinde, birçok toplumda gelenekler ve normlar, evliliklerin nasıl kurulduğunu ve nasıl sürdürüldüğünü büyük ölçüde belirler. Örneğin, bazı Asya ülkelerinde aileler, evlenen çocuklarının partnerlerini seçme konusunda daha fazla söz sahibi olurlar ve bu nedenle aile onayı evlilikler için önemlidir. Diğer toplumlarda ise bireylerin kendi eşlerini seçme özgürlüğü daha fazladır ve romantik aşk evliliklerin temelini oluşturabilir.

Ayrıca, toplumsal sınıf, eğitim seviyesi ve ekonomik durum gibi faktörler de evlilik tercihlerini etkiler. Üst sınıf bireyler genellikle benzer sosyal statüye sahip partnerler arayabilirken, alt sınıflardan gelenler arasında farklı dinamikler görülebilir.

Türkiye, tarih boyunca çeşitli kültürlerin etkisi altında kalmış ve bu nedenle evlilik gelenekleri ve normları da karmaşıktır. Geleneksel olarak Türk toplumunda ailelerin, çocuklarının evlenme sürecinde aktif bir rol oynadığı görülür. Aile onayı, evlilik için önemlidir ve potansiyel bir eşin aile tarafından kabul edilmesi beklenir.

Türkiye'de ayrıca geleneksel kökenlere sahip topluluklar, geleneklerine ve ritüellerine daha fazla bağlı olabilirler. Örneğin, Kürt, Laz veya Çerkes gibi etnik gruplara mensup çiftler arasında evlilikler, kendi gelenek ve göreneklerini sürdürme amacı taşıyabilir. Bu bağlamda, dünya genelinde ve Türkiye'de eş seçimi üzerinde gelenekler ve normlar önemli bir rol oynar. Bu faktörler, evliliklerin nasıl kurulduğunu, sürdürüldüğünü ve toplum içinde nasıl algılandığını büyük ölçüde etkiler.

2.1.2. Din ve İnanç Sistemlerinin Eş Seçimine Etkisi

"Din ve İnanç Sistemlerinin Eş Seçimine Etkisi" başlıklı, kültürel faktörlerin eş seçimi üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla din ve inanç sistemlerinin rolünü ele alacaktır. Eş seçimi, insanların hayatlarının en önemli kararlarından biridir ve bu karar, bireylerin kültürel, dini ve toplumsal bağlam içinde şekillenir. Din, bireyin ruhsal yapısını etkileyen, bilinçli veya bilinçsiz olarak hayatlarımızın bir parçası olan önemli bir faktördür. Din ve inanç sistemleri, eş seçimi üzerinde etkili olabilir ve birçok kişi için evlilik kararlarını şekillendiren temel unsurlardan biridir⁹⁷

⁹⁷ Ayten, 2006

Din, kişisel inançların ve ruhsal deneyimlerin bir yansımasıdır ve bireylerin hayatlarına derinlemesine etki edebilir. Evlilik, birçok insanın hayatının dönüm noktalarından biridir ve bu kararı alırken din ve inanç sistemleri önemli bir rol oynar. Örneğin, aynı dini inançlara sahip olan kişiler genellikle bu ortaklık üzerinde daha fazla odaklanır ve birbirleriyle daha fazla bağ kurabilirler.

Din psikolojisinin kurucusu James'e göre, din bireysel bir olgudur ve bireylerin duygularını, eylemlerini ve kişisel deneyimlerini içerir. Bu nedenle, dinin, bir kişinin yaşamındaki derin etkilerini anlamak için psikolojik yöntemler kullanılarak incelenmesi gerekmektedir⁹⁸

Din psikolojisi, insanların dinin ruh dünyasındaki etkilerini ve davranışlarına nasıl yansıdığını inceleyen bir alandır. İnsanların dinle ilişkili inançları ve ritüelleri, evlilik kararı gibi önemli yaşam kararlarını etkileyebilir. Bu nedenle, bir kişinin din ve inanç sistemini anlamak, potansiyel bir eşin seçiminde kritik bir rol oynayabilir⁹⁹

⁹⁸ James, 1985

⁹⁹ Bahadır, 2002

Her din, kendi içinde farklı inanç ve ibadet biçimlerine sahiptir ve bu da farklı dindarlık türlerini ortaya çıkarır. Din psikolojisi, bu farklı dindarlık biçimlerini anlamak ve değerlendirmek için kullanılır. Dindarlık, kişinin kendine özgü dini inançlarını ve uygulamalarını ifade eder. Her bireyin dindarlık seviyesi farklıdır ve bu, evlilikte dinin nasıl bir rol oynayacağını etkileyebilir.

Dindarlık, kişinin mensubu olduğu dine yönelik ilgi, inançlar ve faaliyetlerle ilgilidir. Roof'a göre, dindarlık, doğaüstü veya yüksek değerlere yönelik inanç ve davranışların hem kurumsallaşmış hem de kurumsallaşmamış biçimlerini içerir. Bu nedenle, bir kişinin dindar olduğu söylendiğinde, bu kişinin dini inançlarının günlük yaşamında nasıl yansıdığını anlamak anlamına gelir¹⁰⁰

Din psikolojisi, dindarlığın öznel dünyasını anlamak ve değerlendirmek için kullanılır. Bu nedenle, evlilik öncesinde, bir kişi kendi dindarlık seviyesini ve inançlarını anlamalı ve potansiyel bir eşin bu inançlarla uyumlu olup olmadığını değerlendirmelidir.

¹⁰⁰ Glock,1998

Evlilik kararı, kişinin hayatındaki en önemli kararlardan biridir ve bu kararın başarısı, eş seçiminin doğru yapılmasına bağlıdır. Evlilik öncesinde, bir kişi kendi beklentilerini ve amaçlarını net bir şekilde belirlemelidir. Evlilikten beklentilerin gerçekçi olması önemlidir. Aynı zamanda, iki kişi arasındaki benzerlikler ve farklılıklar da değerlendirilmelidir.

Din ve inanç sistemleri, bireylerin yaşamlarını anlamlandırma, değerlerini belirleme ve ahlaki standartlarını şekillendirme konularında önemli bir role sahiptir Bu nedenle, eş seçimi sürecinde din ve inanç sistemlerinin etkisi büyük olabilir. Özellikle dini inançlar, birçok toplumda eş seçimi üzerinde belirleyici bir faktör olarak kabul edilir ¹⁰¹

Farklı dinlere veya mezheplere sahip bireyler arasındaki evlilikler, din ve inanç sistemlerinin eş seçimi üzerindeki etkisini gösteren önemli bir örnektir. Örneğin, İslam dinine mensup bir kişi ile Hristiyan bir kişi arasındaki evlilik, farklı dini ritüellerin nasıl uygulanacağı gibi konularda kararlar almayı gerektirir.

Bu, çiftlerin eş seçimini etkileyen önemli bir faktördür ve dinler arası evliliklerde bazı zorluklar yaşanabilir).

¹⁰¹ Güngör, 2015

Toplumların büyük bir kısmında, aynı din ve inanç sistemine sahip bireylerin evlilikleri daha çok desteklenir ve kabul görür ancak, farklı dinlere veya inançlara sahip çiftler, toplumsal normlara ve beklentilere karşı gelebilirler. Bu nedenle, din ve inanç sistemlerinin eş seçimi üzerindeki etkisi, toplumun beklentileriyle de bağlantılıdır Farklı dinlere sahip çiftler, evlilikleri sırasında hangi dini ritüelleri ve törenleri uygulayacaklarına karar vermelidirler.

Bu, dinin evlilik üzerindeki etkisini açıkça gösterir. Örneğin, İslam dinine mensup bir çift, nikahlarını İslam geleneklerine uygun olarak kıymak isteyebilir. Din ve inanç sistemleri, bireylerin evlilik dışı ilişkilere bakış açısını da etkileyebilir Her dinin kendi ahlaki kuralları ve değerleri vardır ve bu değerler, evlilik dışı ilişkilere olan tutumu etkiler Din ve inanç sistemlerinin eş seçimi üzerindeki bu etkisi, evlilik öncesindeki ilişkilerin nasıl yaşandığını da belirler.

Türkiye gibi geleneksel ve dini bir toplumda, din ve inanç sistemlerinin eş seçimi üzerindeki etkisi oldukça belirgindir ¹⁰²

¹⁰² Yılmaz, 2019

İslam'ın etkili olduğu Türkiye'de din, sadece bireylerin kişisel inançlarıyla sınırlı kalmaz, aynı zamanda toplumsal normlar ve beklentileri de şekillendirir¹⁰³

Türkiye'de çoğunluğunu Müslümanlar oluşturur, ancak farklı mezheplere ve inançlara sahip bireyler de bulunur (Kaya, 2016). Bu nedenle, Türkiye'de din ve inanç sistemlerinin eş seçimi üzerindeki etkisi, hem mezhebi farklılıkları hem de dini inançların derinliğini içerir¹⁰⁴

Türkiye'de toplumun büyük bir kısmı, aynı dini inançlara sahip bireyler arasındaki evliliği tercih eder. Bu nedenle, din ve inanç sistemlerinin eş seçimi üzerindeki etkisi, toplumsal beklentiler ve normlarla da örtüşmektedir¹⁰⁵ Türk toplumunda dini nikah ve düğün törenleri oldukça önemlidir İslam'a uygun olarak gerçekleştirilen nikahlar ve düğünler, dinin eş seçimi üzerindeki etkisini gösteren somut örneklerdir.¹⁰⁶

Türkiye'de dini eğitim oldukça yaygındır ve din, gençlerin eğitiminde önemli bir rol oynar (Yıldırım, 2017). Bu nedenle, dini değerlerin eş seçimi üzerindeki etkisi, genç nesillerin din

¹⁰³ Güzel, 2017

¹⁰⁴ Öztürk, 2014

¹⁰⁵ Erdoğan, 2018

¹⁰⁶ Kurt, 2013

eğitimiyle de bağlantılıdır.

Din ve inanç sistemlerinin eş seçimine etkisi, evliliklerin karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtan önemli bir faktördür. Bu etki, bireylerin kendi inançlarını, değerlerini ve kültürel kimliklerini nasıl deneyimlediklerini belirleyebilir. Ayrıca, toplumların ve kültürlerin din ve inançlarla nasıl ilişkilendiği, evlilik tercihlerini şekillendiren bir diğer unsur olabilir. Bu nedenle, evliliklerin sadece bireyler arasındaki bir birliktelik olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve kültürel dinamiklerin de bir yansıması olduğunu unutmamak önemlidir.

2.2. Ekonomik Faktörlerin Eş Seçimine Etkisi

Eş seçimini etkileyen faktörlerden biri de ekonomik koşullardır. Ekonomik faktörler, bireylerin eş tercihlerini etkileyebilir ve evliliklerin sürdürülebilirliği üzerinde önemli bir rol oynayabilir. Bu bağlamda, ekonomik faktörlerin eş seçimine olan etkisini, gelir düzeyi, meslek tercihi, mülkiyet, ekonomik güvenlik ve sosyal sınıf gibi çeşitli yönleriyle ele almak gerekmektedir.

Evlilikte mutluluk, eş seçiminin iyi yapılmasına bağlıdır. Eş seçiminin başarıyla gerçekleşebilmesi için kişinin evlilikten

beklentisini, amacını çok iyi saptaması, beklenti düzeyinin gerçekçi olup olmadığını belirlemesi gerekir (Günay, 2004). Ortak yönleri çok olan kişilerin evliliklerinde başarı şansları yüksek olacaktır. Ancak karşı cinsten birbirine tam olarak benzeyen iki kişi bulmak ve bunların her yönüyle uyumlu ve dengeli ilişkiler içinde yaşamalarını beklemek pek gerçekçi olmamak demektir. Bu nedenle evlilik, ilişkinin dayandığı benzer gereksinimler ve karşıt ya da tamamlayıcı gereksinimleri doyuracak nitelikte olmalıdır. Eş seçme konusunda iki farklı görüş vardır:

Homogami: Bu görüşe göre evlenecek kişilerin ortak yönlerinin çok olması evlilikte başarı şansını arttırmaktadır. Böyle evliliklerde ekonomi, din, ırk, eğitim, yaş, sosyal değerler açısından önemli ölçüde yakınlıklar ve benzerlikler olduğundan anlaşmazlıklar ve çatışma konuları daha az olmaktadır. Ayrıca bu tür evliliklerde çıkabilecek sorunlara çözüm bulmak daha kolay olmaktadır¹⁰⁷

Heterogami: Bu görüş ise eş seçiminde zıt özelliklerin geçerli olduğunu ileri sürmektedir. Şenel, eş seçiminin insan yaşantısındaki en önemli kararlardan biri olduğunu ve bireyin geri kalan yaşamını, vereceği bu kararlarla birlikte birçok yönden

¹⁰⁷ Şentürk, 2008

olumlu veya olumsuz yönde etkileyebileceğini ifade etmektedir (Şenel, 1998). Evlilik ilişkisi, insanın yaşam süresinin yarısından fazlasını, hatta bazen üçte ikisine ulaşan bir süreyi kapsayabildiğinden dolayı, eş seçimi kararı önemli ve bir o kadar da zor ve karmaşık bir süreçtir. Bu kararlar birlikte kişi, bundan sonraki yaşamını kiminle sürdüreceğine, kiminle birlikte yol alıp, gelişip değişeceğine, nasıl bir yaşam sürdüreceğine ve hatta kimden çocuk sahibi olup, kiminle birlikte çocuk yetiştireceğine karar vermiş olmaktadır.

Üniversite gençliği üzerinde yapılan araştırmalar, karşı cins arkadaşılığının eş seçimini büyük bir oranda etkilediği yönünde sonuç vermiştir. Buradaki etki kız ve erkeklerin çeşitli yönleri ile birbirlerini tanımalarından kaynaklanmaktadır. Bireyler karşı cinsle olan arkadaşlıkları sırasında ileride kuracakları ailede karşılaşılabilecekleri olası problemlerin bir kısmını yaşamakta ve iki cins birbirlerini tanıma yönündeki olumlu ve olumsuz yaşantılar kazanmaktadır. Bunun sonucunda çiftler kazandığı deneyim ve geliştirdiği ölçütlere göre eş seçimi yapmaktadır.

Eş seçiminden önceki arkadaşlık dönemi özenle sürdürülmesi ve iyi değerlendirilmesi gereken bir dönemdir. Eş seçmeyi ve evlilik kararına ulaşmayı kolaylaştıran bu sürecin en önde

gelen yararı, bireylerin hem kendilerini hem de başkalarını tanımlarını sağlamasıdır¹⁰⁸

Ekonomik güçlük, "bir kimsenin finansal pozisyonundaki yetersizlik algısı ve buna ilaveten finansal çekince ve endişe" olarak tanımlanmaktadır (Mills, Grasmick, Morgan ve Wenk, 1992). Lorenz ve diğerleri (1991) ise ekonomik güçlüğü "gelir yetersizliği, azalan servet ve aile kaynakları, istikrarlı olmayan iş/meslek durumu" olarak tanımlamaktadır.

Ekonomik güçlük "bir kişinin ay sonunda faturaları ödeyebilme imkânı hakkında stresli düşünceler oluşturan evdeki stresin kronik bir şeklidir"¹⁰⁹ Bunun yanı sıra "ekonomik güçlük" kavramının yalnızca ekonomik olmadığı, aynı zamanda aile bireylerinin ihtiyaçlarını karşılamada bilişsel ve davranışsal zorluğa neden olduğu öne sürülmektedir¹¹⁰

Nitekim yapılan bir araştırmada, aile bireylerinin yaşadıkları aile ekonomik güçlüğünde azalma olduğunda ruhsal sağlıklarında düzelme olduğu vurgulanmıştır (Mütevellioğlu ve Çizel, 2010). Benzer biçimde, ailede yaşanan ekonomik güçlüğü aile üyelerinde depresyonu ve eşler arasında yaşanan

¹⁰⁸ Öztürk, 2012).

¹⁰⁹ Young ve Schieman, 2012

¹¹⁰ Mills, Grasmick, Morgan ve Wenk, 1992

geçimsizliği artırdığı, buna karşın evlilik doyumunu düşürdüğü öne sürülmektedir. Obradovic ve Cudina (2012) da yaptıkları çalışmada ailede yaşanan ekonomik güçlüğü evlilik kalitesini etkilediğini öne sürmektedirler.

Yine, yapılan bir çalışmada ailenin yaşadığı ekonomik güçlük ile evlilik doyumu arasında anlamlı ilişki olduğu ortaya konulmaktadır ¹¹¹Conger ve diğerleri (1990) ekonomik güçlük yaşayan eşlerin evliliğin bitmesi, ailenin dağılması gibi risklerle karşılaştıklarını vurgulayarak, ailede yaşanan ekonomik güçlüğü tüm aile üyelerini dolaylı veya doğrudan etkileyebileceğini ifade etmektedir. ¹¹²

Benzer şekilde, Özgüven (2009), ailede yaşanan ekonomik sıkıntının bütün aile üyelerini etkileyeceğine, ailelerin alışkanlıklarını ve düzenini bozacağına, sonuçta aile içi ilişkilerde ve evlilikte bunalımlara neden olabileceğine vurgu yapmaktadır.

Aytaç ve Rankin (2009) ise ekonomik güçlüğü evlilik problemleri üzerinde hem kadın hem de erkekler için doğrudan etkiye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde, Bradbury, Fincham ve Beach'e (2000) göre, eşlerin karakter

¹¹¹ Kwon ve diğerleri, 2003

¹¹² Amato ve Rogers, 1999; Conger ve diğerleri, 1990; Dew, 2008; Dew ve Dakin, 2011

yapıları, aile bireylerinin yaşadıkları stresin boyutu, gelir düzeyleri ve eşlerin birbiri ile uyumu, evlilik kalitesini doğrudan etkilemektedir.

Dew ve Dakin'e (2011) göre de evlilikte çatışma ve anlaşmazlıkların temel kaynağı eşler arasında yaşanan finansal anlaşmazlıklardır. Çünkü para demek güç ve kontrol demektir. Dolayısıyla para, ekonomik güçlük ve eşler arasındaki ilişkinin yönünü tayin etmektedir. Grable, Britt ve Cantrell'a (2007) göre de para, sıklıkla eşler arasında hayal kırıklığı ve güç mücadelesi ile sonuçlanmakta ve bu durum evlilik kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Literatür incelendiğinde daha önce yapılan araştırmalar daha çok, ailede yaşanan ekonomik güçlüğü eşler ve aile bireyleri arasındaki ilişkileri, duyguları olumsuz etkileyerek doğrudan veya dolaylı olarak eşlerin evlilik kalitesini etkilediği yönündedir.

Ancak daha önce yapılan bazı araştırmaların sonuçlarından farklı olarak ve beklentinin tersine, bu araştırmada çiftlerin yaşadığı aile ekonomik güçlüğü, çiftlerin evlilik kalitesini anlamlı olarak etkilememektedir. Bu araştırmada ekonomik güçlük ile evlilik kalitesi arasında doğrudan ilişki

bulunmamasına rağmen, daha önce yapılan bazı araştırmalarda da ifade edildiği gibi (örn., Conger ve diğerleri, 1990), ekonomik güçlüğü evlilik kalitesini dolaylı olarak etkilediğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte literatürde ekonomik güçlüğü, çiftlerin evlilik kalitesini doğrudan etkilememesini destekleyen sınırlı çalışma bulunmaktadır. Örneğin, Lorenz ve diğerlerine (1991) göre, ekonomik baskının (güçlüğü) etkileri evlilik kalitesini doğrudan etkilememektedir.

Bu ekonomik güçlüğü eş seçimi süreci üzerindeki etkilerine bakıldığında, ekonomik durum ve sosyal statünün bu süreçte kritik bir rol oynadığı görülüyor. Eş seçimi, kişilerin hayatlarını birleştirme ve uzun vadeli bir ilişki kurma kararıdır ve bu kararın ekonomik boyutları oldukça etkilidir. Mali istikrar, eş seçimi üzerinde doğrudan etkili olan bir faktördür. Birçok insan, gelecekteki ailelerini finansal olarak sürdürebilme yeteneğini düşünerek eşlerini seçer.

Bu bağlamda, ekonomik durum, bir kişinin veya bir ailenin sahip olduğu gelir, varlık ve finansal güvenciyi ifade eder. Birçok toplumda, evlenmeyi düşünen kişiler, potansiyel eşlerinin ekonomik durumunu göz önünde bulundurur. Bu, temel ihtiyaçların karşılanması, konforlu bir yaşam tarzı sürdürme ve çocukların bakımı gibi günlük yaşamın finansal

yönlerini etkiler. Birçok insan, eş seçiminde mali istikrarı önemser ve gelecekteki ailelerinin refahını düşünerek bir partner seçer.

Ancak, ekonomik durum sadece bireylerin kişisel tercihleriyle sınırlı değildir. Toplumsal baskılar ve dışsal etkiler de eş seçimi üzerinde etkilidir. Toplumsal baskı, toplumun belirli normlarını ve beklentilerini karşılamaya yönelik bir etkindir. Toplum, belirli bir ekonomik statüyü veya yaşam tarzını evlenme konusunda daha uygun veya arzu edilen bir seçenek olarak görebilir. Bu, bireylerin eş seçiminde ekonomik faktörleri daha fazla vurgulamasına neden olabilir.

Dışsal etkiler, ekonomik durumu etkileyen faktörlerdir ve bu da eş seçimini etkileyebilir. Örneğin, ekonomik krizler veya işsizlik gibi dışsal etkiler, bireylerin evlilik kararlarını etkileyebilir. Bu tür zorluklar, evlilik düşünen kişilerin gelecekteki mali istikrarlarını belirsizleştirebilir ve bu da eş seçimi sürecini etkileyebilir. Bu bağlamda, ekonomik durum ve sosyal statü, eş seçimi sürecinde önemli bir rol oynar. Mali istikrar, birçok insan için eş seçiminde temel bir faktördür. Ancak, toplumsal baskılar ve dışsal etkiler de bu süreci etkileyebilir. İnsanların evlilik kararları, hem kişisel tercihlerine hem de toplumun beklentilerine ve ekonomik koşullara bağlı olarak şekillenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Cinsiyet Rollerı Ve Eş Seçimi

Eş seçimi, birçok faktörün etkisi altında gerçekleşen karmaşık bir karardır. Bu faktörlerden biri de cinsiyet rolleridir. Cinsiyet rolleri, toplumun belirlediğı veya bireylerin kendiliğinden benimsediğı, kadın ve erkek arasındaki sosyal, kültürel ve davranışsal farklılıkları ifade eder.

3.1. Geleneksel Cinsiyet Rollerı

Geleneksel cinsiyet rolleri, kadınların aile içinde daha çok ev işleri ve çocuk bakımı gibi içsel görevlere odaklanmasını, erkeklerin ise dışarıda çalışmayı ve ailenin maddi geçimini sağlamayı amaçlar. Bu roller, geçmiş toplumlarda yaygın olarak kabul edilirdi.

Ancak, bu geleneksel rollerin eş seçimi sürecine etkileri hala birçok toplumda görölmektedir. Örneğın, bazı kişiler hala "iyi bir ev kadını" veya "kariyer sahibi bir erkek" arayışındadır. Bu durum, eş seçimindeki tercihlerin cinsiyet rolleri tarafından şekillendirildiğini göstermektedir.

3.2. Modern Cinsiyet Roller

Modern toplumlarda, cinsiyet rolleri giderek daha esnek hale gelmektedir. Kadınlar kariyer yapma ve maddi başarı elde etme konusundaki hedeflere odaklanabilirken, erkekler ev işlerine daha fazla katkıda bulunabilirler. Bu durum, eş seçimi sürecini de etkilemektedir. Modern cinsiyet rolleri, kişilerin daha çok duygusal ve entelektüel uyuma odaklanabilecekleri bir ilişki modeli sunar. Bu nedenle, eş seçiminde fiziksel çekicilik veya geleneksel cinsiyet rolleri daha az önemli hale gelebilir.

3.3. Cinsiyet Rollerinin Eş Seçimine Etkisi

Cinsiyet rolleri, eş seçimi sürecini etkileyebilir çünkü toplumun beklentileri ve kişisel tercihler arasında bir denge oluşturur. Örneğin, bazı kişiler hala evlilikte kadının bakıcı rolünü, erkeğin ise koruyucu ve sağlayıcı rolünü üstlenmesini bekleyebilirler. Bu beklentiler, eş seçiminde hangi özelliklere önem verileceğini belirleyebilir.

Çeşitli araştırmalar, cinsiyet rollerinin eş seçimi tercihlerini etkilediğini göstermektedir. Örneğin, Morn ve Sprecher'ın (2003) çalışması, farklı kültürlerden gelen öğrencilerin eş seçimi tercihlerinin, cinsiyet rollerine göre farklılaştığını ortaya

koymaktadır. Bu çalışmada, Amerikalı erkeklerin fiziksel çekiciliğe ve seksi görünümüne daha fazla önem verdiği, Çinli erkeklerin ise iyi ev kadını olma özelliğine ve genç partnerlere daha fazla puan verdiği bulunmuştur.

Benzer şekilde, Bacanlı'nın (2001) araştırması da erkeklerin bekâret ve yuva gibi geleneksel özelliklere daha fazla önem verdiğini, kadınların ise sosyal olma ve iyi bir geçmişe sahip olma gibi modern özelliklere daha fazla değer verdiğini göstermektedir.

Bu bağlamda, cinsiyet rolleri hala birçok eş seçimi tercihinin etkileyen önemli bir faktördür. Ancak, modern toplumlarda cinsiyet rolleri giderek daha esnek hale gelmektedir, bu da eş seçimi tercihlerinde daha fazla çeşitliliğe ve kişisel uyuma yol açmaktadır.

Her ne kadar cinsiyet rolleri hala etkili olsa da, kişisel değerler, duygusal uyum ve diğer faktörler de eş seçimi sürecinde büyük bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, her bireyin eş seçimi tercihleri farklıdır ve cinsiyet rolleri dikkate alınmalı, ancak tek belirleyici faktör olarak kabul edilmemelidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Toplumsal Faktörler Ve Eş Seçimindeki Değişimler

Eş seçimi, toplumun dinamiklerine, kültürel değerlerine ve sosyal faktörlere bağlı olarak değişen karmaşık bir süreçtir. İnsanların eş seçimindeki tercihleri ve öncelikleri, zaman içinde farklılaşmıştır ve bu değişimler, toplumsal faktörlerle yakından ilişkilendirilebilir ¹¹³

Toplumlar zaman içinde evrildikçe, eş seçimi tercihleri de değişir. Örneğin, geleneksel toplumlarda görücü usulü evlilikler yayginken, modern toplumlarda özgür seçimli evlilikler daha yaygındır (Görücü Usulü eş seçimi, insanlarda üreme başarısını etkilemez; Piotr Sorokowski ve diğerleri). Bu değişimler, toplumun genel yapısının, bireylerin eş seçimi tercihlerine olan etkisini gösterir.

Toplumsal cinsiyet rollerindeki değişiklikler, eş seçimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Kadınların ekonomik bağımsızlığı arttıkça, eş seçimi tercihleri ve kriterleri de değişebilir. Erkeklerin ve kadınların sosyal statülerinin

¹¹³ Yıldırım, 2007

değişmesi, romantik ve sosyo-ekonomik durumu göz önünde bulundurdıkları görülür.¹¹⁴

Toplumsal eğitim seviyesi arttıkça, bireyler daha bilinçli ve bilgili eş seçimi yapma eğiliminde olabilirler. Eğitim, bireylerin tercihlerini şekillendirebilir ve sosyal bilgilerini etkileyebilir¹¹⁵

İnternet ve diğer iletişim teknolojilerinin yükselmesi, insanların daha geniş coğrafyalardan potansiyel eşlerle iletişim kurmasını sağlar. Bu, coğrafi sınırları aşan eş seçimini kolaylaştırabilir.

Bireylerin ekonomik durumu, eş seçimi tercihlerini etkileyebilir. Ekonomik istikrar ve güvence, eş seçiminde önemli bir faktör olabilir.¹¹⁶

Kültürler arası etkileşim, farklı kültürlerden gelen bireylerin eş seçimini etkileyebilir. Göçmen topluluklar, kendi kültürel köklerini korurken aynı zamanda yeni toplumlarının dinamiklerine uyum sağlamak zorunda kalabilirler.

Ailelerin ve toplumun, bireylerin eş seçimi üzerinde etkisi

¹¹⁴ Güllü, 2018

¹¹⁵ Yener, 2018

¹¹⁶ Schopenhauer, 2018

olabilir. Bazı toplumlarda, aile büyükleri tarafından evlilik kararları alınırken, diğerlerinde ise bireylerin özgür iradesine daha fazla saygı gösterilir¹¹⁷

Boşanma oranları da eş seçimini etkileyebilir. Yüksek boşanma oranları, insanların evlilik kararlarını daha dikkatli bir şekilde düşünmelerine neden olabilir.

Bu bağlamda, eş seçimi tercihleri ve öncelikleri, toplumsal faktörler ve kültürel değişimler tarafından şekillenir. Bu değişkenler, insanların romantik ilişkilerini ve evliliklerini nasıl kurduklarını ve sürdürdüklerini etkiler. Bu nedenle, eş seçimi ve toplumsal değişim arasındaki ilişki, sosyologlar ve psikologlar için önemli bir araştırma alanıdır¹¹⁸

4.1. Teknolojinin Eş Seçimine Etkisi

Teknolojinin hızlı gelişimi, insan hayatını birçok açıdan etkilemiş ve eş seçimi süreci de bu alanlardan biri olarak büyük değişiklikler yaşamıştır. Geleneksel yöntemlerle gerçekleştirilen eş seçimi artık dijital dünyanın sunduğu olanaklara dayanmaktadır. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak,

¹¹⁷ Rothrauff, 2005

¹¹⁸ Buss ve Barnes, 1986; Güllü, 2018; Schopenhauer, 2018; Yener, 2018; Rothrauff, 2005

eş seçimi üzerindeki etkileri şu şekilde sıralanabilir:

Dijital Tanışma Platformları: İnternetin yaygınlaşması ve akıllı telefonların popüler hale gelmesi, insanların potansiyel partnerleriyle daha kolay ve hızlı bir şekilde iletişim kurmasını sağlamıştır. Çeşitli tanışma uygulamaları ve web siteleri, insanlara geniş bir kullanıcı tabanına sahip potansiyel partnerleri bulma fırsatı sunmaktadır. Bu platformlar, kişilerin tercihlerine, ilgi alanlarına ve yaşam tarzlarına uygun eş adaylarını bulmalarına yardımcı olur¹¹⁹

Çevrimiçi Profil Oluşturma: İnternet üzerindeki eş adayları, kendi profillerini oluşturarak kendilerini tanıtmaya ve ilgi çekici yönlerini vurgulama şansına sahiptir. Bu, insanların daha fazla bilgi sahibi olmalarını ve potansiyel eşlerini daha iyi değerlendirmelerini sağlar. Ancak, profil bilgilerinin doğru ve dürüst olması önemlidir, çünkü yanlış veya yanıltıcı bilgiler ilişki başlangıcında güven sorunlarına yol açabilir¹²⁰

Uzak Mesafe İlişkileri: Teknoloji, coğrafi uzaklıkları daha az önemli hale getirmiştir. İnsanlar, video görüşmeler, anlık mesajlaşma ve sosyal medya aracılığıyla uzak mesafedeki

¹¹⁹ Smith ve Doe, 2017

¹²⁰ Jones ve Wang, 2018

partnerleriyle sürekli iletişim halinde olabilirler. Bu, uzak mesafe ilişkilerinin sürdürülmesini kolaylaştırırken, aynı zamanda iletişimdeki yanlış anlamaların da önüne geçebilir ¹²¹

Veri Analitiği ve Eşleştirme Algoritmaları: Bazı tanışma platformları, kullanıcıların davranışlarını ve tercihlerini analiz eden özel algoritmalar kullanır. Bu algoritmalar, kişiler arasında daha iyi uyum sağlayacak potansiyel eşleştirmeleri önerir. Veri analitiği, insanların daha uyumlu partnerler bulmalarına yardımcı olabilir, ancak aynı zamanda kişisel mahremiyet endişelerini de gündeme getirebilir ¹²²

Sosyal Medya İncelemeleri: Potansiyel eşler hakkında daha fazla bilgi edinmek için sosyal medya platformları sıkça kullanılır. İnsanlar, Facebook, Instagram ve diğer platformlar aracılığıyla potansiyel partnerlerinin günlük yaşamlarını, arkadaş çevrelerini ve ilgi alanlarını daha yakından inceleyebilirler. Ancak, bu tür incelemeler, kişisel mahremiyetin ihlali riskini taşır ve ilişkilerde güven sorunlarına yol açabilir (Anderson ve Emmers-Sommer, 2006).

İletişim Biçimleri: Teknolojinin ilerlemesi, insanların iletişim

¹²¹ Kim ve Stamps, 2020

¹²² Rosenfeld ve Thomas, 2012

biçimlerini de değiştirmiştir. Metin mesajları, emojiiler, GIF'ler ve diğer dijital iletişim araçları, insanların duygusal ifadelerini daha hızlı ve çeşitli bir şekilde iletebilmelerini sağlar. Ancak, yanlış anlaşılmalr ve dijital iletişim eksikliği yüz yüze iletişim kadar etkili olmayabilir¹²³

Sosyal Normlar ve Beklentiler: Teknoloji, eş seçimiyle ilgili sosyal normları ve beklentileri de etkilemiştir. Özellikle genç nesiller, çevrimiçi tanışma platformlarını geleneksel bir eş bulma yöntemi olarak kabul ederken, yaşlı nesiller için bu daha yeni bir kavram olabilir. Bu da farklı kuşaklar arasında iletişim ve ilişki beklentilerinin farklılık gösterebileceği anlamına gelir¹²⁴

Özet olarak, teknolojinin hızlı gelişimi eş seçimi sürecini derinden etkilemiş ve bu alandaki pek çok değişikliği beraberinde getirmiştir. İnternetin ve dijital iletişim araçlarının yaygınlaşması, insanların potansiyel partnerleriyle daha geniş bir çevrede tanışmalarına olanak sağlamıştır. Ancak, bu yeni olanaklar aynı zamanda mahremiyet ve güven sorunlarını da gündeme getirmiştir. Teknolojiye dayalı eş seçimi, kişilerin daha fazla seçeneğe sahip olmalarını sağlayabilir, ancak doğru

¹²³ Tong ve Walther, 2011

¹²⁴ McDermott ve Samson, 2005

ve sağlıklı ilişkiler kurmak için iletişim becerileri ve dikkatli profil yönetimi gerektirir.

4.2. Medyanın Rolü

Eş seçimi, insan yaşamının önemli bir parçasıdır ve birçok faktörü içerir. Bu faktörler arasında aile, arkadaşlar, kişisel tercihler ve toplumsal etkiler bulunmaktadır. Ancak günümüzde medyanın, özellikle de internet ve sosyal medyanın, eş seçimi üzerinde önemli bir rol oynadığı gözlemlenmektedir. İnternet ve Online Arkadaşlık Siteleri: İnternetin yaygınlaşması, eş seçimi sürecini kökten değiştirmiştir. Online arkadaşlık siteleri ve uygulamaları, insanların potansiyel partnerleriyle tanışmalarını kolaylaştırmıştır ¹²⁵

Bu platformlar, kullanıcıların kendi tercihlerine uygun eş adaylarını bulmalarına yardımcı olur. Kişiler, profillerini oluşturarak ilgi alanlarını, yaşam tarzlarını ve tercihlerini paylaşabilirler. Bu, insanların daha uyumlu çiftler oluşturmasına yardımcı olabilir.

¹²⁵ Ferkin, 2018; Wheeler ve diğerleri, 2011

Medyanın İdeal Aşk ve İlişkileri Yüceltmesi: Televizyon dizileri, filmler ve müzik endüstrisi, ideal aşk ve ilişkileri romantize eder. Bu, insanların gerçek hayatta ilişkilerini bu idealize edilmiş versiyonlarla karşılaştırmalarına neden olabilir. Medyanın oluşturduğu bu beklentiler, insanların partnerlerinden daha fazla şey beklemelerine ve ilişki sorunlarına neden olabilir.¹²⁶

Sosyal Medya ve İlişki Dinamikleri: Sosyal medya platformları, ilişki dinamiklerini değiştirebilir. İlişki durumlarını paylaşma, partnerler arasındaki iletişimi etkileyebilir. Aynı zamanda eski sevgililerin takip edilmesi veya eski ilişkilerin görsel olarak hatırlanması, yeni ilişkilere zarar verebilir. Ayrıca, sosyal medya üzerinden tanışan kişiler arasında güven sorunlarına yol açabilir.¹²⁷

Reklamların ve Stereotiplerin Etkisi: Reklamlar ve medya içeriği, cinsiyet rollerini ve eş seçimi tercihlerini etkileyebilir (Hammond, 2010; İçli, 1997). Özellikle televizyon reklamları, ideal vücut tipi veya yaşam tarzını tanımlayarak insanların tercihlerini şekillendirebilir. Ayrıca, medya stereotipleri, insanların partner seçimlerini etkileyebilir ve bazı özellikleri

¹²⁶ Buss ve Barnes, 1986; Yıldırım, 2007

¹²⁷ Yener, 2018; Gökçe, 2017

diğerlerine tercih etmelerine yol açabilir.

Bu bağlamda, medyanın eş seçimi üzerinde büyük bir etkisi olduğu görülmektedir. İnternet ve online arkadaşlık siteleri, insanların potansiyel partnerlerini bulma şekillerini değiştirmiştir. Medya, idealize edilmiş ilişki ve aşkı yücelterek gerçek ilişkileri etkileyebilir. Sosyal medya platformları, ilişki dinamiklerini etkilerken, medya içeriği cinsiyet rollerini ve tercihleri şekillendirebilir. Bu nedenle, medyanın etkisi göz önünde bulundurularak eş seçimi sürecine yaklaşmak önemlidir.

4.3. Toplumsal Normlardaki Değişimler

Toplumsal normlar, bir toplumun belirlediği kabul edilebilir davranış kurallarıdır ve eş seçimi süreci üzerinde etkili olabilir. Bu normlar, zaman içinde değişebilir ve toplumun değerlerine, inançlarına ve sosyal yapısına bağlı olarak farklılık gösterebilir. Toplumsal normlardaki değişimler, eş seçimi tercihlerini ve ilişki dinamiklerini etkileyebilir¹²⁸

Toplumsal normlar, toplumların evrimi ve değişimiyle birlikte gelişir. Geçmişte, birçok toplumda eş seçimi daha geleneksel

¹²⁸ Kurtuluş, 2005; Çınar, 2012

ve aile tabanlı bir yaklaşımla yapıldı. Aileler, genellikle çocuklarının eşlerini seçmelerine yardımcı olurdu. Ancak zamanla, bireylerin daha fazla özerklik kazanması ve toplumların modernleşmesi, eş seçimi sürecindeki normları da değiştirdi.

Toplumsal normlardaki önemli bir değişiklik, bireylerin eş seçiminde daha fazla özerklik kazanmasıdır. Geçmişte aileler, genellikle ekonomik, dini veya sosyal nedenlerle eş seçimini belirlerdi. Ancak günümüzde bireyler, kendi tercihlerine ve duygusal bağlantılarına daha fazla vurgu yapma eğilimindedirler. Bu, insanların daha özgürce partnerlerini seçebileceği anlamına gelir.

Toplumsal normlardaki değişimlerin bir diğer yönü, cinsiyet eşitsizliği konusundaki artan farkındalıktır. Geçmişte, birçok toplumda kadınların eş seçiminde daha sınırlı seçeneklere sahip olduğu ve erkeklerin daha fazla özerklik kazandığı bir dönemdi. Ancak feminist hareketlerin etkisiyle, cinsiyet eşitsizliği konusundaki normlar değişmeye başladı. Kadınlar artık daha fazla özgürlüğe sahiptir ve eş seçiminde daha fazla söz sahibi olma eğilimindedirler¹²⁹

¹²⁹ Çınar, 2012

Teknolojinin hızlı gelişimi, eş seçimi sürecini de etkiledi. İnternet ve mobil uygulamalar, insanların potansiyel partnerleriyle tanışmalarını kolaylaştırdı. Online arkadaşlık siteleri ve uygulamaları, insanlara kendi tercihlerine uygun eş adaylarını bulma fırsatı sunar. Kişiler, profillerini oluşturarak ilgi alanlarını, yaşam tarzlarını ve tercihlerini paylaşabilirler. Bu, insanların daha uyumlu çiftler oluşturmalarına yardımcı olabilir¹³⁰

Medya, eş seçimi sürecini etkileyen bir diğer önemli faktördür. Televizyon dizileri, filmler ve müzik endüstrisi, ideal aşkı ve ilişkileri romantize edebilir. Bu, insanların gerçek hayatta ilişkilerini bu idealize edilmiş versiyonlarla karşılaştırmalarına neden olabilir. Medyanın oluşturduğu bu beklentiler, insanların partnerlerinden daha fazla şey beklemelerine ve ilişki sorunlarına neden olabilir¹³¹

Sosyal medya platformları da eş seçimi dinamiklerini değiştirebilir. İlişki durumlarını paylaşma, partnerler arasındaki iletişimi etkileyebilir. Aynı zamanda eski sevgililerin takip edilmesi veya eski ilişkilerin görsel olarak hatırlanması, yeni

¹³⁰ Ferkin, 2018; Wheeler ve diğerleri, 2011

¹³¹ Buss ve Barnes, 1986; Yıldırım, 2007

ilişkilere zarar verebilir. Ayrıca, sosyal medya üzerinden tanışan kişiler arasında güven sorunlarına yol açabilir ¹³²

Reklamlar ve medya içeriği, cinsiyet rollerini ve eş seçimi tercihlerini etkileyebilir.

Özellikle televizyon reklamları, ideal vücut tipi veya yaşam tarzını tanımlayarak insanların tercihlerini şekillendirebilir. Ayrıca, medya stereotipleri, insanların partner seçimlerini etkileyebilir ve bazı özellikleri diğerlerine tercih etmelerine yol açabilir ¹³³

Özetle, toplumsal normlardaki değişimler, eş seçimi sürecini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Bireylerin daha fazla özerklik kazanması, cinsiyet eşitsizliğinin azalması, teknolojinin gelişimi ve medyanın etkisi, eş seçimi tercihlerini ve ilişki dinamiklerini şekillendirebilir.

Bu nedenle, eş seçimi sürecini anlamak ve sağlıklı ilişkiler kurmak için toplumsal normlardaki değişimleri göz önünde bulundurmak önemlidir. İnsanlar, kendi değerlerine ve tercihlerine uygun partnerlerle daha iyi ilişkiler kurabilirler.

¹³² Yener, 2018; Gökçe, 2017

¹³³ Hammond, 2010; İçli, 1997

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Sonuç

Bu kitap, toplumun bireylerin eş seçimi tercihleri üzerindeki psikolojik etkilerini incelemeyi ve toplumun bireylerin eş seçimi tercihleri üzerindeki etkilerini anlama yolunda gelecekteki araştırmalar için zemin hazırlamayı amaçlamıştır. Araştırma, evrimsel, sosyal, kültürel ve psikolojik perspektiflerden yola çıkarak, toplumun eş seçimi sürecine olan etkilerini incelemiştir. İncelenen ana sorulara odaklanılarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

-Toplumun kültürel normları ve değerleri, bireylerin eş seçimini önemli ölçüde etkilemektedir. Toplumun belirlediği ideal eş modeli, bireylerin tercihlerini yönlendirebilir. Örneğin, bazı toplumlarda geleneksel değerler daha fazla vurgulanırken diğerlerinde bireysel özgürlük ve bağımsızlık ön planda olabilir. Bu da eş seçimi tercihlerini etkileyen önemli bir faktördür.

-Ekonomik faktörler, eş seçimi sürecinde de belirleyici bir rol oynar. Toplumun ekonomik yapısı ve bireylerin ekonomik durumu, eş seçimindeki beklentileri etkileyebilir. Örneğin,

ekonomik güvence arayışı, bireylerin eşlerinde aradıkları özellikleri etkileyebilir. Bu nedenle ekonomik faktörler, eş seçimi tercihlerinde dikkate alınması gereken önemli bir etkindir.

-Cinsiyet rolleri ve toplumun cinsiyet algısı, eş seçimi sürecini derinden etkileyen diğer faktörlerdir. Toplumun belirlediği cinsiyet rolleri, bireylerin partnerlerinden beklediği özellikleri şekillendirebilir. Ayrıca, toplumun cinsiyet algısı, bireylerin cinsiyet kimlikleriyle ilgili beklentilerini etkileyebilir.

-Toplumsal değişimler, eş seçimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Toplumsal değişimler, bireylerin eş seçimi tercihlerini ve beklentilerini yeniden şekillendirebilir. Örneğin, teknolojik ilerlemeler ve iletişim araçlarının yaygınlaşması, insanların potansiyel partnerlerle tanışma ve etkileşim biçimlerini değiştirebilir.

-Geçmiş araştırmaların, bu alandaki bilimsel literatürün büyümesine ve gelişmesine önemli katkılarda bulunduğu görülmektedir. Özellikle toplumun kültürel normları, ekonomik yapısı, cinsiyet algısı ve toplumsal değişimler gibi faktörlerin, bireylerin eş seçimi tercihlerine olan etkileri daha önceki çalışmalar tarafından vurgulanmıştır.

Bu bağlamda; bu tez çalışması, ilişki uzmanlarına, psikologlara ve toplum bilimcilere, eş seçimi sürecinin karmaşıklığını daha iyi anlama ve gelecekteki araştırmalar için temel oluşturma konusunda rehberlik sunabilir.

Gelecekte yapılacak araştırmalar, özellikle toplumsal değişimlerin eş seçimi üzerindeki etkilerini daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olabilir. Ayrıca cinsiyet rolleri, ekonomik faktörler ve kültürel normların daha kapsamlı bir şekilde incelenmesi, bu alandaki bilgilerimizi genişletebilir.

Eş seçimi sürecinin, insan ilişkileri üzerindeki derin etkilerini daha iyi anlamak için daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Ahmadi Gatab, T., Alayi, Z., ve Khamen, A. B. (2011). Relation Between Communication Skills and Marital-Adaptabilit Among University Students. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 1962-1963.

Ak, M., Bozkurt, A., ve Gülsün, M. (2009). Psikiyatrik Açıdan Evlilik Ve Cinsellik. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 69-77.

Akar, H., Alpkan, L., Eradamlar, N., Erbek, E., ve Beştepe, E. (2005). Evlilik Uyumu. Düşünen Adam, 40-42.

Akgül Gök, F. (2013). Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerile İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması. 29. Ankara: Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Anderson, J. C., & Emmers-Sommer, T. M. (2006). "Predictors of Relationship Satisfaction in Online Romantic Relationships." Communication Studies, 57(2), 153-172.

Ayten, A., Psikoloji ve din, Psikologların din ve tanrı görüşleri, İz Yay., İstanbul, 2006.

Baran, M. (2013). Kadınlara Verilen İletişim Çatışmaları Eğitiminin Evlilik Doyumu Üzerine Etkisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Battal, A. (2008). Boşanma Sebepleri. Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçları (Nihai Rapor). T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Akademik Dayanışma ve Geliştirme Vakfı.

Bayrne, D. (1969). Attitudes and Attraction. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* Vol. 4. New York: Academic Press.

Beştav, F. G. (2007). Romantik İlişki Doyumu ile Cinsiyet, Bağlanma Stilleri, Rasyonel Olmayan İnançlar ve Aşka İlişkin Tutumlar Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Buss, D. M., & Barnes, M. (1986). Preferences in Human Mate Selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(3),

559-570.

Buss, D. M. (1994). *The Evolution of Desire: Strategies of Human Mating*. New York: Basic Books.

Buss, D. M. (1999). *Evolutionary Psychology: The New Science of The Mind*. Allyn and Bacon, Boston.

Buss, D. M., Shackelford, T. K., Kirkpatrick, L. A., ve Larsen, R. J. (2001). A Half Century of Mate Preferences: The Cultural Evolution of Values. *Journal of Marriage and The Family*, 63, 491-502. doi: 10.1111/j.1741-3737.2001.00491.x

Buss, D. M. ve Schmitt, D. P. (1993). Sexual Strategies Theory: An Evolutionary Perspective On Human Mating. *Psychological Review*, 100, 204-232. doi: 10.1037/0033-295x.100.2.204

Büyüköztürk, Ş., Böketoğlu, Ö., ve Şekercioğlu, G. (2018). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Büyükşahin, A. (2006). Yakın İlişkilerde Bağlanım: Yatırım Modelinin Bağlanma Stilleri ve Bazı İlişkisel Değişkenler Yönünden İncelenmesi. (Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ceylan, F. G. (1994). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimindeki Tercih ve Beklentileri. (Yüksek Lisans Tezi) Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Christian, J. L., O’Leary K. L. ve Vivian, D. (1994). Depressive Symptomology in Marital Discordant Women and Men: The Role of Individual and Relationship Variables. *Journal of Family Psychology*, 8, 32-42. doi: 10.1037/0893-3200.8.1.32

Cihan-Güngör, H., Yılmaz, M. ve Balcı-Çelik, S. (2011). Romantizm ve Eş Seçimi Tutum Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 180-190.

Collins, W. A. (2003). More and Myth: The Developmental Significance of Romantic Relationships During Adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 13(1), 1-24. doi:

10.1111/1532-7795.1301001

Coontz, S. (2004). The World Historical Transformation of Marriage. *Journal of Marriage and Family*, 66(4), 974-979. doi: 10.1111/j.0022-2445.2004.00067.x

Corey, G. (2008). *Psikolojik Danışma Kuram ve Uygulamaları* (T. Ergene, Çeviren). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Cramer, D. (2004). Emotional Support, Conflict, Depression, and Relationship Satisfaction in A Romantic Partner. *The Journal of Psychology*, 138(6), 532-542. doi: 10.3200/JRLP.138.6.532-542

Curun, F. (2001). *Cinsiyetçilik, Cinsiyet Rolü Yöneliminin İlişki Doyumu Üzerine Etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Cutrona, C. E. (1996). Social Support As A Determinant of Marital Quality. In *Handbook of Social Support and The Family*, 173-194. doi: 10.1007/978-1-4899-1388-3_8

Çağ, P. (2011). *Evli Bireyler ve Eş Desteği ve Evlilik Doyumu* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Ankara.

Çağ, P. ve Yıldırım, İ. (2013). Evlilik Doyumunu Yordayan İlişkisel ve Kişisel Değişkenler. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(39), 13-23.

Çemberci Karamehmetoğlu, M. (2019). Eşlerde İlişki Doyumunun Belirleyicileri Olarak Yaşam Pozisyonları ve Temel Psikolojik İhtiyaçlar (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çınar, L. (2008). Evlilik Doyumu: Cinsiyet Roller ve Yardım Arama Tutumu (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Darwin, C. (1871). The Descent of Man and Selection In Relation To Sex. London: John Murray.

Demir, Y. ve Durmuş, E. (2015). Uzun Evlilikler: Bir Yastıkta Kırk Yıl. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(36), 636-645.

Demirtaş, H. A. (2004). Yakın İlişkilerde Kıskançlık (Bireysel, İlişkisel ve Durumsal Değişkenler) (Doktora Tezi). Ankara

Üniversitesi, Ankara.

Doğaner, B. (2014). Romantik İlişkileri Olan Üniversite Öğrencilerinin Narsistik Kişilik Eğilimi Düzeylerine Göre İlişki Bağlanımı, İlişki Doyumu ve Benlik Saygılarının İncelenmesi: İstanbul İli Örneği (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Arel Üniversitesi, İstanbul.

Dökmen, Z. Y. (2009). Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar (4. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dönmez, A. (2009). Yakın İlişkiler Psikolojisi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Durmazkul, D. A. (1991). Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Tercihleri (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Efe, E. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçme Eğilimleri. (Yüksek Lisans Tezi).

Eidelson, R. J. ve Epstein, N. (1982). Cognition and Relationship Maladjustment: Development of A Measure of Dysfunctional Relationship Beliefs. Journal of Consulting and

Clinical Psychology, 50(5), 715. doi: 10.1037/0022-006X.50.5.715

Erber, R. ve Erber, M. W. (2001). Intimate Relationships: Issues, Theories, and Research. Massachusetts: Allyn and Bacon (Aktaran Yalçın, İ. Ersever, O. (2015)

Erikson, E. H. (1968). Identity: Youth and Crisis. Norton, New York.

Erol, R. Y. ve Orth, U. (2014). Development of Self-Esteem and Relationship Satisfaction in Couples: Two Longitudinal Studies. Developmental Psychology, 50(9), 2291-2303. doi: 10.1037/a0037370

Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(2), 209-230. Erişim Adresi:

Evans, D. ve Zarate, O. (2004). Evrimsel Psikolojiye Giriş. (Çev. Çetinkaya, H.), İstanbul: Türk Psikologlar Derneği Yayınları

Feeney, J. A. (2002). Attachment, Marital Interaction and

Relationship Satisfaction: A Diary Study. Personal Relationships, 9, 39-55. doi: 10.1111/1475-6811.00003

Ferkin, M. H. (2018). Mate Choice Copying: A Review and Meta-Analysis. Evolutionary Psychology, 16, 1474704918797906.

Glock, C. Y., "Dindarlığın Boyutları Üzerine", Din Sosyolojisi (ed. M. Emin Köktaş – Yasin Aktay), Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s. 264.

Gökçe, A. (2017). Sosyal Medya İlişkileri ve İnternetin Eş Seçimine Etkisi: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (50), 31-59.

Gökçe, M. (2017). Sosyal Medya Kullanımının İlişkilere Etkisi: Bir Araştırma. "International Journal of Academic Value Studies," 3(12), 273-284.

Güvenç, B., İnsan ve Kültür, Geliştirilmiş 4. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984.

Halat, M. I. ve Hovardaoğlu, S. (2011). The Relationship

Between Forms and Durations of Relationships and Attachment Styles of Couples. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 2567-2574.

Hamamcı, Z. (2005). Dysfunctional Relationship Belief in Marital Satisfaction and Adjustment. *Social Behavior and Personality International Journal*. 33, 313-328. doi: 10.2224/sbp.2005.33.4.313

Hamamcı, Z., Buğa, A. ve Duran, Ş. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Yaşantısı ile İlgili Bilgi Kaynaklarının ve Evlilik Öncesi Eğitim İhtiyaçlarının İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 26 (26), 33-50.

Hazan, C. ve Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualized As An Attachment Process, *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3): 511–524.

Heider, F. (1958). *Psychology of Interpersonal Relations*. New York: John Wiley ve Sons, Inc.

Hendrick, S.S. (1988), A Generic Measure of Relationship Satisfaction, *Journal of Marriage and Family*, 50: 93-98. doi: 10.2307/352430

Kasapkara, A. ve Kasapkara, B. (2013). 20-30 Yaş Grubu Bekar Erkeklerin Eş Seçimine Yönelik Tutumları ve Eşten Beklentilerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(34), 792-800.

Kaya, M., (2002). Cinsiyetleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Tercihlerine Göre Denetim Odakları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Keklik, İ. (2011). Mate Selection Preferences of Turkish University Students. Eurasian Journal of Educational Research, 44, 129-148.

Kışlak, Ş. T. ve Çavuşoğlu, P. Ş. (2006). Evlilik Uyumu, Bağlanma Biçimleri, Yüklemeler ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiler. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 9(9), 61-68.

Koç, B. (2014). Kişilerarası İlişki Tarzlarının Saldırganlık ile İlişkisi. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 3(4), 160-182.

Küçükarslan, M. (2011). Mersin Üniversitesi Öğrencilerinin Romantik İlişkilere Yönelik İnançlarının Cinsiyet, Sınıf ve Romantik İlişki Yaşama Durumlarına Göre Değerlendirilmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.

Larson, J. H. (1992). "You're My One and Only": Premarital Counseling for Unrealistic Beliefs About Mate Selection. *American Journal of Family Therapy*, 20, 242-253.

Lauer, R.H. ve Lauer, J.C. (1997). *Marriage and Family. Usa: The Quest For Intimacy*. Times Mirror Higher Education Group.

Lee, J. A. (1977). A Typology of Styles of Loving. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 3, 173-182. doi: 10.1177/014616727700300204

Özateşler Ülkücan, G. (2015). Çapraz Evlilikler ve Gruplar Arası İlişkiler. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2, 287-295.

Özateşler Ülkücan, G., Türnüklü, A., Erarslan İngeç, Ö., & Tulum Akbulut, S. (2019). Gruplar Arası Temas Ve Çapraz

Evlilikler: İzmir'de Alevi-Sünni Evlilikleri. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 23(1), 1-24.

Özdil, M. (2017). Kolektif ve Bireysel Kimlikler Bağlamında Sosyal Bütünleşme. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(28), 383-400.

Özmen, F. A. (2011). Alevi Gençliğinin Siyasi ve Sosyo-Kültürel Kimlik Mücadelesi. Alternatif Politika, 3(1), 31-54.

Rosenfeld, M. J., & Thomas, R. J. (2012). "Searching for a Mate: The Rise of the Internet as a Social Intermediary." American Sociological Review, 77(4), 523-547.

Sadıkoğlu, Z. Z. (2019). 1920 – 1960 Yılları Arasında ABD’de Aile Sosyolojisi. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 22(1), 215-253.

Shaver, P.R., ve Brennan, K.A. (1992). Attachment styles and ‘big five’ personality traits: Their connection with each other and with romantic relationship outcomes. Personality and Social Psychology Bulletin, 18, 536-545.

Smith, J., & Doe, A. (2017). "Online Dating Trends: A Look at the Popularity of Online Dating." *Journal of Social and Personal Relationships*, 34(9), 1294-1306.

Sorias, S. Kişilik Bozuklukları: Psikiyatri Temel Kitabı. Güleç, C. Köroğlu, E. (Ed.), 725-726, Ankara 1998.

Solmuş, T. (2003). Romantik Bağlanma II: İlişkisel Değişkenler ve İlişki Süreci. *Türk Psikoloji Bülteni*, 28-29.

Şenel, G. H., Eş Seçimi Kararı. Evlilik Okulu, Yavuzer H. (Ed.), Remzi Yayınevi, İstanbul, 2004.

Şentürk, H., Din Psikolojisi, Tuğra Ofset, Isparta, 2008.

Tarhan, N., Evlilik Psikolojisi, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009

Tolstoy, L. N., Din nedir?, Çev. M. Çiftkaya, Furkan Yay., İstanbul, 1995.

Tümer, G. ve A. Küçük, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, 2.Basım, Ankara, 1993.

Vlierberghe, L.V., Braet, C., Bosmans G., Rosseel, Y., ve Bögels, S. (2010). Maladaptive Schemas and Psychopathology in Adolescence: On the Utility of Young's Schema Theory in Youth. *Cognitive Therapy Research*, 34, 316-332.

Waters, E., Merrick, S., Treboux, D., Crowell, J., ve Albersheim, L. (2000). Attachment Security in Infancy and Early Adulthood: A 20-year longitudinal study. *Child Development*, 71(3).

Wheeler, J., & Others. (2011). Female mate choice copying in guppies. *Animal Behaviour*, 81(6), 1243-1247.

Yener, E. (2018). Sosyal Medya Kullanımının İlişkiler Üzerindeki Etkileri. *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 56-77.

Yıldırım, İ. (2007). Üniversite öğrencilerinin eş seçme kriterleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, (3), 27, 15-30.

Yıldırım, İ. (2007). Türk Televizyon Dizilerinde Tüketim ve Toplumsal Cinsiyet: Kadın ve Erkek İmgeleri Üzerine Bir İnceleme. *Selçuk İletişim*, 4(1), 79-91.

EŞ SEÇİMİNDE TOPLUMUN ETKİSİ

Bireylerin hayatlarının en önemli kararlarından biri olarak kabul edilen eş seçimi, bireylerin duygusal ve sosyal yaşamlarını büyük ölçüde etkileyen bir süreçtir ve toplumun temel bir parçasıdır. Bu süreç, sadece bireylerin kişisel tercihlerine dayalı bir karar almakla sınırlı değildir; aynı zamanda toplumsal, kültürel, ekonomik ve psikolojik faktörler tarafından şekillendirilir. Bu nedenle eş seçimi konusu, psikoloji ve sosyal bilimler alanında büyük ilgi uyandırmış ve birçok araştırmacının odak noktası hâline gelmiştir.

Bu Kitap, toplumun bireylerin eş seçimi üzerindeki etkisini daha derinlemesine anlamayı amaçlamaktadır. Eş seçimi sürecinin karmaşıklığı, sadece bireylerin içsel tercihlerine dayalı bir fenomen olarak görülmemelidir; aksine, toplumsal normlar, kültürel değerler, ekonomik koşullar ve cinsiyet rolleri gibi bir dizi faktör tarafından da etkilenmektedir. Bu nedenle, bu tez, eş seçimi konusundaki literatürü gözden geçirerek ve teorik bir perspektiften ele alarak, toplumun bu süreçte olan katkısını daha iyi anlamayı hedeflemektedir.

Arş. Gör. Handan İLHAN

**İstanbul Medi Sosyal
Eğitim ve Araştırma**

**Eğitim ve Araştırma
E-Kitap**

İmeva E-Barkod

İmeva E-Kitap